

Memòria tècnica per a la declaració de Bé Cultural d'Interès Local de l'ermita de Santa Caterina (Torroella de Montgrí)

AJUNTAMENT DE TORROELLA DE MONTGRÍ – MUSEU DE LA MEDITERRÀNIA I
BAIX TER

INSTITUT CATALÀ DE RECERCA EN PATRIMONI CULTURAL (ICRPC-CERCA)

NOVEMBRE 2025

ICRPC^R
Institut Català de Recerca
en Patrimoni Cultural

CERCA
Centres de Recerca
de Catalunya

Índex

1.	Preàmbul i objectius.....	2
1.1.	Dades generals.....	2
1.2.	Dades de l'informe	2
2.	Memòria	3
2.1.	Memòria històrica	3
2.2.	Memòria arquitectònica	10
2.2.1.	Definició formal de l'edifici	10
2.2.2.	Etapes constructives:	26
2.2.3.	La capella de Santa Caterina i els béns mobles.....	30
3.	Estat i criteris de conservació	42
4.	Bibliografia	43
5.	Règim de protecció	46
5.1.	El monument. Definició i delimitació.....	47
5.2.	Criteris d'intervenció	47
5.3.	L'entorn de protecció.....	50
5.4.	Normativa	51
5.4.1.	Procediment de la declaració.....	52
5.4.2.	Desenvolupament del procés de declaració.....	52
5.4.3.	Efectes de la catalogació	54
5.4.4.	Obligacions i drets dels ajuntaments respecte dels BCIL.....	55
5.4.5.	Obligacions i drets dels propietaris de BCIL.....	56
6.	Justificació de la declaració de BCIL	45
7.	Annex	58
7.1.	Documentació planimètrica	58

1. Preàmbul i objectius

L'edifici objecte d'aquest expedient de declaració unitària com a Bé Cultural d'Interès Local és l'anomenada Ermita de Santa Caterina, situada a la vessant nord del massís del Montgrí, pertanyent al municipi de Torroella de Montgrí, al Baix Empordà.

1.1. Dades generals

Titularitat	Ajuntament de Torroella de Montgrí
Situació	Polígono 12 Parcela 37 CUP G-3 MUNTANYA GRAN, SANTA CATERINA. TORROELLA DE MONTGRÍ (GIRONA)
Referència cadastral	17212A01200037
Autoria	Bartomeu Soriano, Jaume Mir (mestre de cases)
Any de construcció	1702
Any de l'última intervenció	Finals s. XIX-principi s. XX
Autor de l'última intervenció	Pere Creixell (mestre d'obres)
Ús actual	Ús públic
Ús proposat	Ús públic
Estat de conservació	Bo
Context urbanístic actual	L'ermita de Santa Caterina es troba avui al Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter

1.2. Dades de l'informe

Redactor	Adrià Vázquez Vives Investigador tècnic de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (ICRPC-CERCA)
Imatges	Autor de l'informe i altres (indicat)

2. Memòria

2.1. Memòria històrica

L'Ermita, situada en un entorn natural de gran valor simbòlic i paisatgístic, és sens dubte un referent patrimonial amb una llarga trajectòria històrica que es remunta, com a mínim, al segle XIV. El coneixement de la seva història es deu principalment a l'obra del notari Andreu Sàbat, de 1672, on ofereix una de les primeres fonts documentals referides a l'ermita. Aquest testimoni és clau per comprendre l'origen –entre mite i realitat– de la fundació i construcció de la primera capella dedicada a la Santa, per part de tres ermitans vinguts de Montserrat: Bartomeu Cabotas, Pere Tarascó i Berenguer Desguell.

Explica la llegenda que, fa molts anys, un pastor de Torroella va trobar entre les bardisses una imatge de Santa Caterina. El poble, en veure-hi un senyal diví, decidí aixecar una petita capella al mateix indret per venerar-la. Amb el temps, però, la imatge desaparegué i fou trobada una mica més amunt del camí, fet que es va interpretar com una nova indicació de la santa, i s'hi construí una segona capella. I encara més tard, la troballa es va repetir per tercera vegada, amb una nova aparició en un punt encara més elevat, on es bastí una capella més gran. Però una nit de tempesta, un llamp va foradar el sostre i la imatge, espantada, va marxar, deixant marcada la seva petjada en una roca. Molt temps després, reaparegué a la remota i solitària vall Gran, prop d'una font. Arrel d'això se'n va fer una gran festa i va motivar la construcció d'una nova capella. En veure que la santa no es movia d'aquell indret, uns frares de Montserrat hi edificaren l'ermita definitiva, i des d'aleshores aquell paratge és conegut com la Vall de Santa Caterina.

El conjunt arquitectònic de l'ermita ha sofert diverses intervencions al llarg del temps, convertint-se en allò que Joan Pericot definia com un “embalum treballat en èpoques diverses”. Aquesta evolució estratificada no només reflecteix els canvis estètics i constructius, sinó també l'adaptació funcional del santuari a les necessitats i sensibilitats de les diferents generacions que l'han preservat.

El moment de canvis importants que transformaren l'ermita en l'immoble que coneixem avui s'inicia amb l'aportació per part del mestre gironí Bartomeu Soriano el 1698 d'una traça a partir de la qual es modificava l'edifici de l'antiga capella. A partir de llavors, i durant les primeres dècades del segle XVIII, es duria a terme un seguit de treballs de remodelació i ampliació de l'ermita, des de la capella i la torre del campanar, a l'espai de nova planta situat damunt l'església.

El segle XVIII, en realitat, va representar per a l'ermita de Santa Caterina una etapa de consolidació com a centre espiritual profundament arrelat al territori. Lluny de ser només un lloc de culte, l'ermita es convertí en una referència religiosa i paisatgística per als habitants dels municipis més propers, que en feien

camí en romiatge o hi participaven de les celebracions anuals. Els primers anys del segle, doncs, estan marcats per una sèrie de reformes molt significatives. L'any 1702 s'iniciava la reforma més substancial de tot el conjunt eremític, sota la direcció del mestre d'obres gironí Jaume Mir, d'una banda, i l'aixecament del retaule major per l'escultor figuerenc Joan Torras, una peça de gran riquesa visual, que relatava episodis clau de l'hagiografia de Santa Caterina. Aquest retaule s'integrà amb l'antiga imatge gòtica de la santa, mantenint el fil simbòlic amb la tradició anterior. En aquests anys també es documenten els primers treballs per a la construcció d'una cisterna —infraestructura essencial per a la vida a l'ermita— i l'encàrrec de diverses pintures de temàtica religiosa.

Entre 1716 i 1726, es desenvolupà una nova etapa d'embelliment de l'espai, amb la col·laboració de diversos artesans de renom local. El mateix Joan Torras treballà l'escultura de la trona i les talles de la sagristia; Salvador Romaguera daurà diverses imatges; i Fèlix Pi, daurador de Girona, s'ocupà d'ornamentar l'altar major i diversos retaules. Els treballs més remarcables i que ara més meravellen l'espectador són els que realitzaren el pintor Fernando de Segòvia i Joan Tàpies el 1726: la decoració mural al fresc que cobreix tot el sostre de la capella i bona part dels murs de la capella. En paral·lel, i al llarg dels anys que seguiren, es dugueren a terme la restant decoració de l'església, així com obres que afectaven l'estructura de l'edifici, sobretot entorn al campanar. De 1739, per exemple, data l'estructura de fusta de la premsadora que avui es troba al soterrani de l'església.

En aquesta mateixa època, la vida religiosa de l'ermita també va experimentar canvis importants. Ja a mitjans del segle XVII s'escrivien els primers Goigs de Santa Caterina, atribuïts al mateix Andreu Sàbat, recollits per Miquel Púbol el 1758. Gairebé un segle més tard, s'institueix com la celebració de la festa de Santa Caterina el 25 de novembre quedaria d'alguna manera fixada entorn del 1723, coincidint amb el començament del cicle festiu d'hivern. Alguns elements construïts durant aquest període, com la nova creu de ferro al coll de l'ermita, han estat objecte de referència visual i espiritual per a la literatura posterior, en aquest cas descrita per Víctor Català a *Solitud*.

Cap a finals de segle, l'ermita seguia sent un centre viu de culte. El 1791 es documentà un inventari detallat dels seus béns, ornaments i imatges, on destaca la descripció de la figura de Santa Caterina, rica en joies i símbols, així com diversos exvots de plata, rosaris de corall i objectes de culte. L'any 1794, una gran epidèmia colpejà la vila, i es celebrà una solemne processó amb les imatges de Santa Caterina, Sant Genís, Sant Sebastià i el Sant Crist, demanant protecció davant la mort i la malaltia.

Al llarg del segle XIX, l'ermita de Santa Caterina i el seu entorn experimentaren diversos canvis en la seva gestió patrimonial i econòmica. L'any 1832, l'Ajuntament decidí condonar els censos corresponents a tota la muntanya, fet

que implicava el perdó del deute i la renúncia a exigir pagaments sobre les finques, incloses aquelles on s'ubica l'ermita, amb la voluntat de facilitar-ne la preservació i el manteniment. Tanmateix, el 1845, en un context polític marcat per les desamortitzacions de 1835, l'Estat reclamà les rendes de Santa Caterina, tot i que, en aquest cas, els administradors no oposaren resistència, fet que pot explicar-se per la inestabilitat política del moment i la manca de recursos o de suport institucional per defensar-ne la propietat.

Un dels episodis més determinants per entendre la fortuna d'un espai patrimonial com el de l'ermita de Santa Caterina és, sens dubte, el de la Guerra Civil. Com és ben conegut, els primers dies de la revolució que esclatà el 18 de juliol de 1936 constitueixen un dels moments més funestos per a l'art sacre conservat a l'interior de les esglésies, objecte de la fúria iconoclasta i anticlerical d'una part de la població que acumulava anys de malcontent, sovint marginada per les classes dirigents. Aquesta fúria, desfermada sense control i mancada de consciència de les conseqüències culturals i patrimonials, va convertir aquells espais que havien definit els cicles vitals de les societats del passat en escenaris de destrucció: fusta cremada, imatges esquarterades i cendra, esborrant per sempre més una part fonamental de la producció artística religiosa catalana, especialment la dels segles XVI, XVII i XVIII.

Aquesta destrucció va afectar sobretot l'art renaixentista i barroc, ja que l'art medieval (romànic i gòtic) havia estat revaloritzat com a expressió d'una identitat nacional catalana i, en molts casos, ja s'havia traslladat a museus i institucions patrimonials. El mobiliari litúrgic d'època moderna, en canvi, continuava en actiu dins els temples i fou l'objectiu prioritari d'aquella violència.

El patrimoni medieval, per contra, ja s'havia resguardat en museus i galeries, i es convertí en objecte d'una altra qüestió (com també l'art conservat a les esglésies) de salvaguarda. En aquest sentit, la historiografia recent dedicada a l'art d'època moderna ha posat de manifest, a través de nombrosos estudis, l'enorme pèrdua patrimonial que va suposar el conflicte bèl·lic. Alhora, ha ressaltat el valor excepcional que adquireixen aquells espais que, per atzar o per la intervenció decidida d'algunes persones, han conservat l'aspecte i l'ambient originals d'un món religiós marcat per la fusta daurada, la rocalla i la devoció barroca.

Aquest és el cas de l'ermita de Santa Caterina, que, més enllà dels espais domèstics dels pisos superiors, conserva una capella que constitueix un dels testimonis més valuosos de la producció artística i artesanal del barroc a Catalunya. Ho demostra el retaule major de Joan Torras, que presideix l'altar principal, però també el programa pictòric mural que recobreix la volta de la nau central, els arcs formers i els pilars. Es tracta d'un dels pocs exemples de pintura mural religiosa del segle XVIII que han perviscut al territori.

Aquesta preservació parcial es deu, segons fonts orals i la tradició local, a la figura de l'ermità que hi residia durant els primers moments de la Guerra Civil. Davant la pressió d'un grup d'homes —possiblement un comitè anarquista vinculat a la FAI— que pretenia destruir les imatges religioses de l'interior, l'ermità els hauria convençut que ell mateix cremaria el mobiliari per escalfar-se a l'hivern, evitant així una destrucció directa i immediata. Malgrat tot, doncs, l'ermita ha estat conservada, amb diverses fases d'intervenció, des de la seva construcció fins a l'actualitat, i esdevé un element patrimonial de gran rellevància dins del paisatge cultural del massís del Montgrí. El conjunt de l'entorn i els usos associats configuren un espai amb un alt valor històric, etnològic i simbòlic.

És difícil entendre l'ermita de Santa Caterina sense tenir en compte el seu entorn immediat: el massís del Montgrí. Aquest ha estat tradicionalment un espai de treball vinculat a l'activitat agrícola i ramadera. Aquestes pràctiques, testimoni silencioses de l'activitat humana més humil i essencial, han deixat nombroses empremtes materials al territori, com ara construccions de pedra seca, tancats per al bestiar i elements relacionats amb el conreu de vinya i olivera, que evidencien un aprofitament sostingut del medi natural per part de la pagesia local.

El caràcter humà i espiritual d'aquest paisatge es materialitza, precisament, en l'ermita. Petita i discreta, però carregada d'una presència que transcendeix la seva arquitectura, constitueix un espai que ha estat el centre d'una devoció profundament arrelada al territori. No és casual que la seva història comenci amb la llegenda de la troballa d'una imatge de Santa Caterina vora una font. Aquestes fundacions llegendàries, on es barregen el mite i la fe, donen sentit a un espai inscrit en una geografia gairebé sagrada, comprensible només des de la mirada de qui la viu. En aquest context, la figura de l'ermità ha estat fonamental al llarg dels segles. Tot i estar escassament documentada, la seva presència formà part essencial d'aquesta vida espiritual i domèstica de l'ermita. Fins a mitjans del segle XX, hi visqueren famílies que exercien aquesta funció. La darrera fou la família de Manolo Martín Cejudo a finals de la dècada dels seixanta, fet que precediria un període d'espoli i desaparició d'objectes i comportaria el tancament de l'ermita i el traspàs definitiu de la seva gestió als administradors municipals.

L'ermita esdevé, així, no només un element arquitectònic d'interès, sinó també el punt neuràlgic d'una devoció popular molt arrelada. La seva presència transcendeix l'edifici en si, esdevenint centre d'un sentiment religiós compartit i persistent. Aquesta devoció ha generat una rica expressió de religiositat popular, especialment visible a través de les ofrenes d'exvots com a mostra d'agraïment pels favors obtinguts. Aquests exvots —que comprenien representacions anatòmiques (cames, braços, ronyons), plafons de fusta, dibuixos i pintures— constituïen un testimoni immaterial de gran valor. Molts d'ells, tan senzills com eloqüents, foren cremats, robats o destruïts, perdent-se així una part irremplaçable de la memòria sentimental del lloc.

Tot i això, la devoció no s'ha extingit. Encara avui, cada 25 de novembre -o, si el 25 no coincideix amb diumenge, el diumenge anterior a aquesta data-, l'ermita recobra la seva plenitud amb l'aplec de Santa Caterina, que no és només una festa, sinó un ritual col·lectiu que reuneix els veïns dels pobles del voltant. És la vida que hi torna cada any, fidel, com una promesa ancestral.

L'ermita de Santa Caterina és, doncs, indissociable d'aquell patrimoni immaterial que la defineix, i per aquest motiu és reconeguda com un espai vital per a la població veïnal. Esdevé, així, part fonamental d'un imaginari col·lectiu vinculat tant a l'edifici com al seu entorn.

Tant és així, que al llarg del temps, ha inspirat en autors i obres, esdevenint en escenari –literari i simbòlic– de múltiples narratives que han contribuït a construir-ne la força evocadora. Ja al segle XVII, Andreu Sàbat recollia la llegenda i el fervor popular en el seu *Llibre de la Verge Reyna y Martir Santa Catherina Alexandrina y de sa Santa Casa en la Montanya de Montgrí, y en la Vall de aquella dit Font Aribosa construhida* (1672), que començaria donant forma escrita a una tradició oral viva. Aquesta tradició continuaria amb textos del mateix Sàbat com les *Comedias de Santa Catalina*.

Durant el segle XX, l'empremta de Santa Caterina es manté en textos tant diversos com *La Festa de l'Ermita* a la revista *Emporion* (1926), de Josep Castells i Hostench (1894-1942); els *Goigs a la Verge i Màrtir Santa Caterina* (1947), de Francesc Viver i Puig (1877-1955); o l'*Auca de l'ermita empordanesa de Santa Caterina* (1955), de Joan Pericòt Garcia (1907-1987). Aquesta darrera obra, amb trenta-cinc dibuixos que relaten la història i devoció a la santa i l'ermita. Però si hi ha una obra que ha sabut captar aquell món rural i aquella força tel·lúrica del lloc és, sens dubte, *Solitud*, de Caterina Albert (Víctor Català, 1905). L'ermita de Santa Caterina, transfigurada però més que recognoscible, esdevé en aquesta novel·la l'escenari clau del viatge interior de la protagonista, la Mila. Hi convergeixen la natura aspra, la solitud femenina i l'espiritualitat rural, tot plegat en una de les representacions més poderoses i literàries del paisatge empordanès i de la relació íntima entre espai, cos i ànima.

Tot aquest mosaic de relats, veus i expressions cal completar-lo amb l'aportació rigorosa i apassionada de Josep Vert i Planas (1914-2002), investigador local i divulgador incansable sobre qüestions de la història, l'art i la tradició de l'ermita de Santa Caterina. Mitjançant les seves nombroses publicacions, la majoria a través de la revista *Emporion*, Vert esdevé una figura clau en la recuperació i sistematització del coneixement històric i etnogràfic de l'ermita.

“Façana i el campanar de l’ermita de Santa Caterina amb gent a l’entrada posant per la fotografia”, Josep Esquirol Pérez, c. 1900-1930, Fons i col·lecció Emili Massanas i Burcet (INSPAI, Diputació de Girona).

“Altar major a l’interior de l’ermita de Santa Caterina”, Manuel Genovart i Boixet (1895-1980), c. 1922, Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya (Repositori Digital de Catalunya)

“Retaule de la Mare de Déu a l’interior de l’ermita de Santa Caterina”, Manuel Genovart i Boixet (1895-1980), c. 1922, Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya (Repositori Digital de Catalunya)

“Joan Pericot Prats acompanyat de dos religiosos i dues persones no identificades”, Lluís Pericot Garcia, c. 1925, Fons Lluís Pericot Garcia (Arxiu Comarcal del Baix Empordà).

“Retrat de grup durant l’aplec de Santa Caterina celebrat a l’ermita homònima de Torroella de Montgrí”, Valentí Farnoli Iannetta, c. 1926, Fons i col·lecció Emili Massanas i Burcet (INSPAI, Diputació de Girona).

2.2. Memòria arquitectònica

2.2.1. Definició formal de l’edifici

L’ermita de Santa Caterina és una mostra de l’arquitectura que reflecteix el caràcter humil i funcional del propi espai, una mostra de signe autòcton de l’arquitectura catalana del segle XVIII. Joan Pericot i García la definia de la següent manera: “La casa, amb el seu volum tant afortunat, és una fàbrica grandiosa de parets de pedra i morter, amb elements cantoners, escales i marcs de pedra picada. Tot l’edifici és allargat en el sentit de l’eix de la Capella i amb orientació gairebé perfecte ponent llevant”.

L’edifici, doncs, es distribueix a partir d’un eix clar que dicta la mateixa capella: una orientació de ponent-llevant, tal com indica la litúrgia de l’Església Catòlica, i per tant, encarada al sol ixent (est) (figura 1). Aquest “eix humaníssim”, en paraules de l’arquitecte català, l’encapçala la façana de l’església, “imponent i solemne”, que es troba situada a l’oest i representa l’entrada principal. Es tracta d’una façana sòbria, amb l’entrada de la capella al centre i un balcó a la part superior oberta des de la sala central de l’espai superior de l’ermita, amb dos finestrals a banda i banda de l’obertura central, constituïts amb llinda, brancals i

marxapeus de roca massissa. A l'esquerra, s'aixeca el campanar, rematat per una coberta.

La façana nord segueix la tendència de la façana principal de ponent, d'aspecte llis i uniforme únicament alterada per quatre finestrals al pis superior, que corresponen a les estances del menjador i la cuina, i dos a la part inferior (figura 18). Totes elles, construïdes a la manera de la resta de finestres de l'edifici (figures 2, 3 i 5).

La façana de llevant és completament diferent a les anteriors (figura 14). Es tracta de l'accés privat a l'ermita, i com a tal, esdevé més petita i acollidora, i trenca la monotonia mitjançant una composició de volums més complexa que sintonitza amb la façana sud, que ara veurem. La porta, formada per llinda, brancal i marxapeus i tancada amb una porta de ferro forjat, dona accés a un pati interior dominat per un pou, des d'on parteix una escala que recórrer les bandes sud i oest fins arribar al pis superior, per on s'accedeix a la sala central del pis superior. El pati es configura amb parets altes (figures 7, 8 i 12). Entrant a mà esquerra, s'hi obre una obertura realitzada el 2024 que dona pas a una terrassa àmplia que mira a migdia (figures 10 i 13).

La façana sud és, probablement, la més diversa i alhora complexa de tot el conjunt (figura 11). És la més singular, on s'hi troben combinats els diversos volums que configuren tot el conjunt arquitectònic. Tot plegat, aportant més dinamisme volumètric, que harmonitza amb l'entorn accidentat del propi massís del Montgrí.

Sobre el pla, l'ermita de santa Caterina es configura amb un soterrani, una planta baixa, i un primer i únic pis superior. Al soterrani s'hi establí originàriament l'habitatge dels ermitans primitius, d'espai reduït i destinat sobretot per emmagatzemar-hi de gra i cereals, així com de bestiar.

A la planta baixa, sobre d'aquest espai, s'alça l'església o capella dedicada a santa Caterina. És l'espai al qual s'accedeix des de la façana principal de l'ermita (a ponent), o bé des de les dependències superiors a través d'una escala de cargol que dona accés també al campanar. Aquesta planta baixa es compon d'una església de mides reduïdes amb una nau central i dues de laterals, que esdevé el nucli espiritual de tot el conjunt arquitectònic. L'alçat de la nau, tot i les modificacions barroques, conserva indicis de fases anteriors, especialment en l'arrencada d'arcs i murs que suggereixen una evolució des d'una concepció més gòtica (i de més alçada que l'actual) cap a una de més funcional i adaptada a les necessitats constructives de les dependències superiors. Damunt l'entrada de l'església, a ponent, s'hi alça el cor, presidit una balconada balustrada igualment decorada amb pintures (figura 29).

A una alçada lleugerament superior a la nau de l'església, i per a la seva part posterior, s'obre un petit espai que originalment acollia els ermitans de Santa

Caterina. Recentment, alguns elements com el sostre, que manté l'embigat original, han estat restaurats (figura 19). Es tracta d'un petit habitacle rectangular des d'on s'accedeix a dues habitacions i l'antiga cuina de l'ermita, tot a la banda nord de l'edifici. Contigu a aquest espai central de l'habitable s'obre el pati interior amb el seu pou, que esdevé l'espai d'acollida i accés privat a l'ermita, des d'on accedeix, a través d'una obertura recent, a la terrassa de migdia.

La part superior del conjunt de l'edifici s'hi troba l'habitatge, tancat amb coberta a dues aigües. Aquest espai és situat damunt l'església, i s'hi accedeix tant per la capella com pel pati de llevant. Es tracta d'un espai ampli i diàfan, la sala gran Bartomeu Cabotes, de dimensions i característiques habituals en les masies de l'entorn (figura 17). L'espai superior està dividit en tres crugies que es distribueixen entorn de la sala central, des de la qual s'organitzen i s'accedeix a les diverses dependències: les habitacions, els menjadors i la cuina.

La cuina es constitueix en una estança àmplia que es va configurar majoritàriament a principis del segle XVIII i que conserva elements de gran interès històric, com ara el forn de pa, una llar de foc i uns fogons de carbó antics (figura 32). També s'hi preserven alguns elements artístics força excepcionals, entre els quals destaquen les rajoles que decoren la pica, datades del segle XV. Tres fragments d'aquesta decoració en mosaic es troben just dessota l'aixeta; van ser recollits i instal·lats en aquest espai durant les obres que s'efectuaren a l'ermita entre els anys cinquanta i seixanta del segle XX. Són rajoles pigmentades de color blau sobre fons blanc, amb diversos motius figuratius — com ocells o elements florals — (figura 33). Cada peça és diferent, tot i que totes semblen provenir d'un mateix origen: probablement algun obrador de Manises (València).

Aquestes, però, no són les úniques rajoles conservades. N'hi ha d'altres que es destinaren al paviment de l'altar major. En les rajoles de la cuina, es mostren símbols associats a santa Caterina — com la roda de punxes i la palma —. En una d'aquestes rajoles s'hi pot llegir el que probablement correspon al nom de la família que les va encarregar: els *Amat*.

També en l'espai central de l'habitatge superior s'hi ha conservat fragments artístics d'interès artístic o, fins i tot, antropològic: un plafó de ceràmica policromat del segle XVIII amb la imatge de Santa Caterina (figura 22); la figura d'en Manelet, una imatge articulada a qui els més petits ofereixen monedes; i unes pintures de to popular que han aparegut recentment sota la pintura blanca que recobria totes les parets.

A pocs metres del conjunt principal de l'ermita, a la banda de llevant, hi ha el portal de Santa Caterina (figura 16). Se situa al costat nord-est de l'edifici principal, just davant les basses, i presenta una planta trapezoidal delimitada per parets altes construïdes amb pedra calcària sense desbastar, unida amb morter de calç. L'estructura es divideix en dos espais diferenciats: una àmplia zona

oberta, amb el terra natural format per l'aflorament de la roca mare, i un cos tancat amb teulada d'un sol vessant. A la paret est s'obren dos arcs de mig punt que comuniquen directament amb l'interior del recinte. Actualment, aquest espai està condicionat per acollir-hi barbacoes d'ús públic, tot i que amb accés restringit. A més, s'hi ha adossat els lavabos públics del santuari.

Figura 1. Façana principal (oest).

Figura 2. Façana nord.

Figures 3 i 4. Façana nord (dreta) i campanar (esquerra).

Figura 5. Vista de la façana nord i est de l'ermita.

Figura 6. Escala de cargol que connecta la capella amb la sala principal del pis superior, i el campanar.

Figures 7 i 8. Pati interior al qual s'accedeix des de la façana est, amb les escales que condueixen a les estances de l'ermita (esquerra) i mur del pati interior amb el rellotge de sol (1998) (dreta).

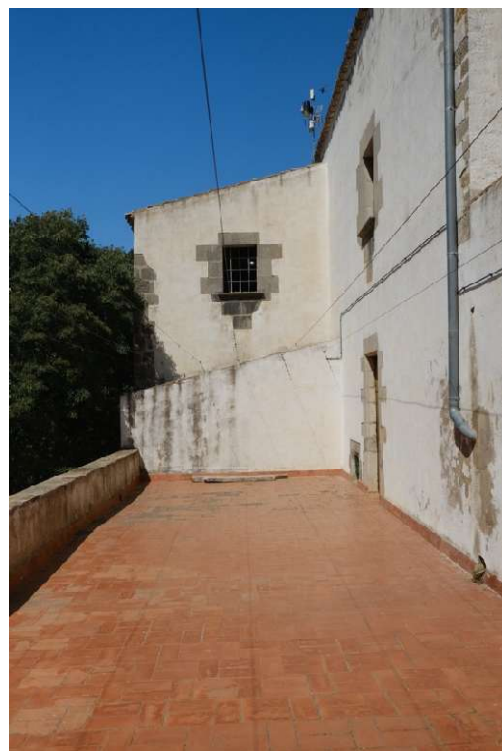

Figura 9 i 10. Obertura amb llinda, brancals i marxapeus de roca massissa situada al pati interior (esquerra) i terrassa de la façana sud de l'ermita (dreta).

Figura 11. Façana sud.

Figures 12 i 13. Pati interior amb el pou al centre (esquerra) i obertura feta en època contemporània des del pati interior principal a la terrassa de la façana sud de l'ermita (dreta).

Figura 14. Vista general de les façanes sud i oest de l'ermita de Santa Caterina.

Figura 15. Capelleta situada al sud de l'ermita, a mig camí del cortal.

Figura 16. Vista general del cortal de Santa Caterina.

Figura 17. Vista general (direcció oest), de la sala principal del pis superior de l'hermita.

Figura 18. Vista general de la cuina de l'ermita.

Figura 19. Habitacle inferior, a tocar de la capella, amb el sostre restaurat.

Figura 20 i 21. Aigüera de la cuina amb rajoles antigues (esquerra) i fragment de pintura mural subjacent apareguda en les recents intervencions al mur de la sala principal de les estances de l'ermita (dreta).

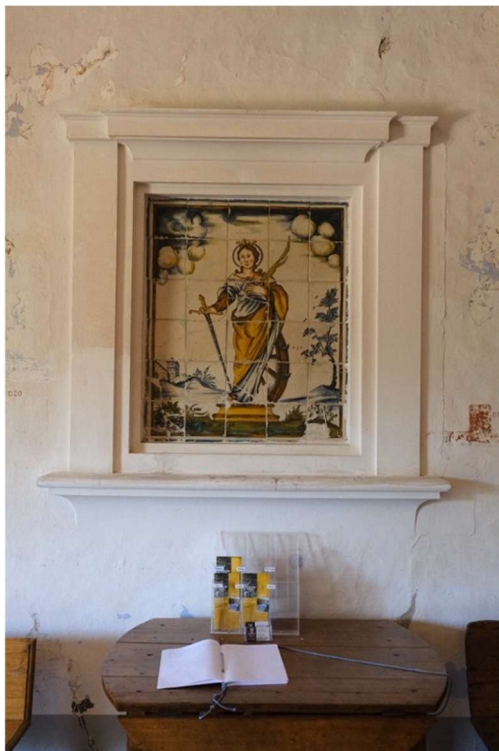
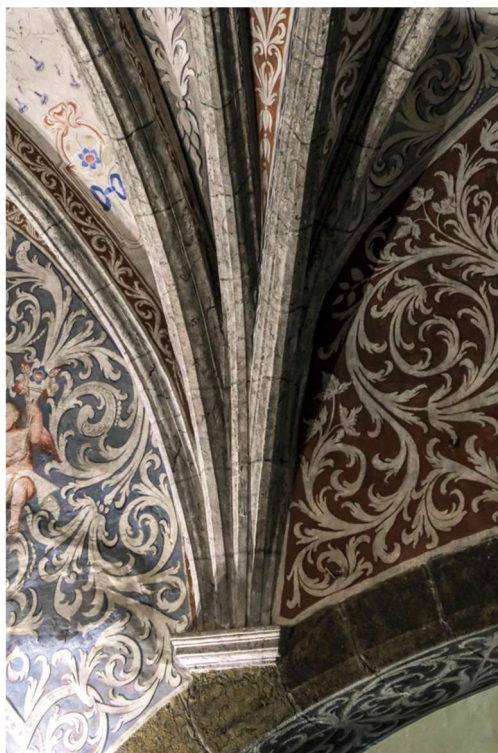
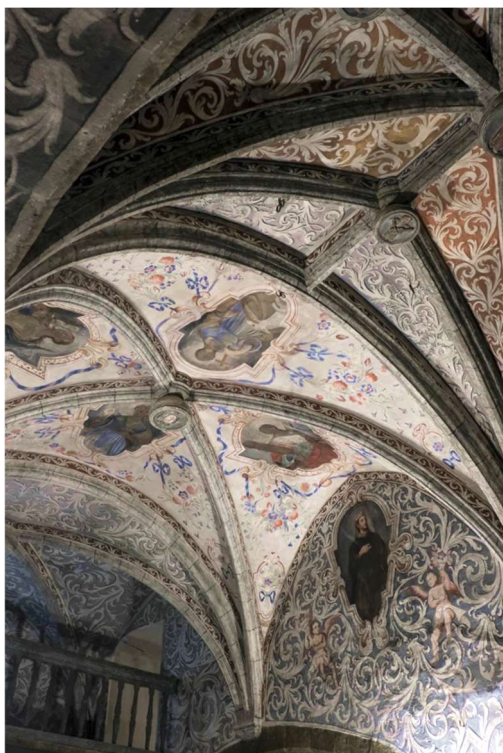

Figura 22 i 23. Plafó de rajoles representant a santa Caterina, del primer terç del segle XVIII (esquerra), i imatge des de l'interior del campanar de l'ermita (dreta).

Figura 24. Interior de la capella; vista en direcció a l'altar major.

Figures 25 i 26. Decoració mural del sostre de la capella (esquerra) i arrencada dels arcs de la volta apuntada original (dreta).

Figura 27. Volta de creueria amb cadenes i terçolets a la part del creuer de la capella.

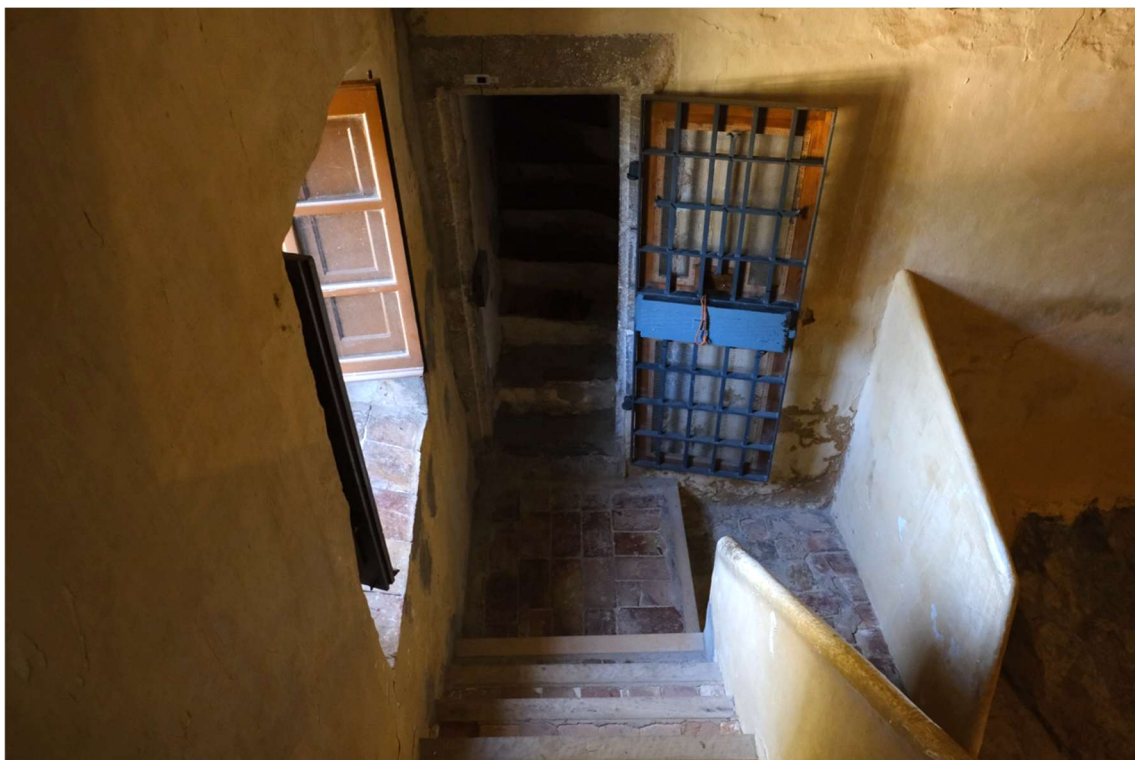

Figura 28. Interior de la capella de Santa Caterina (escales que comuniquen el cor de la capella amb les escales de cargol que condueixen a les dependències de l'ermita).

Figura 29. Interior de la capella de Santa Caterina (entrada i cor balustrat).

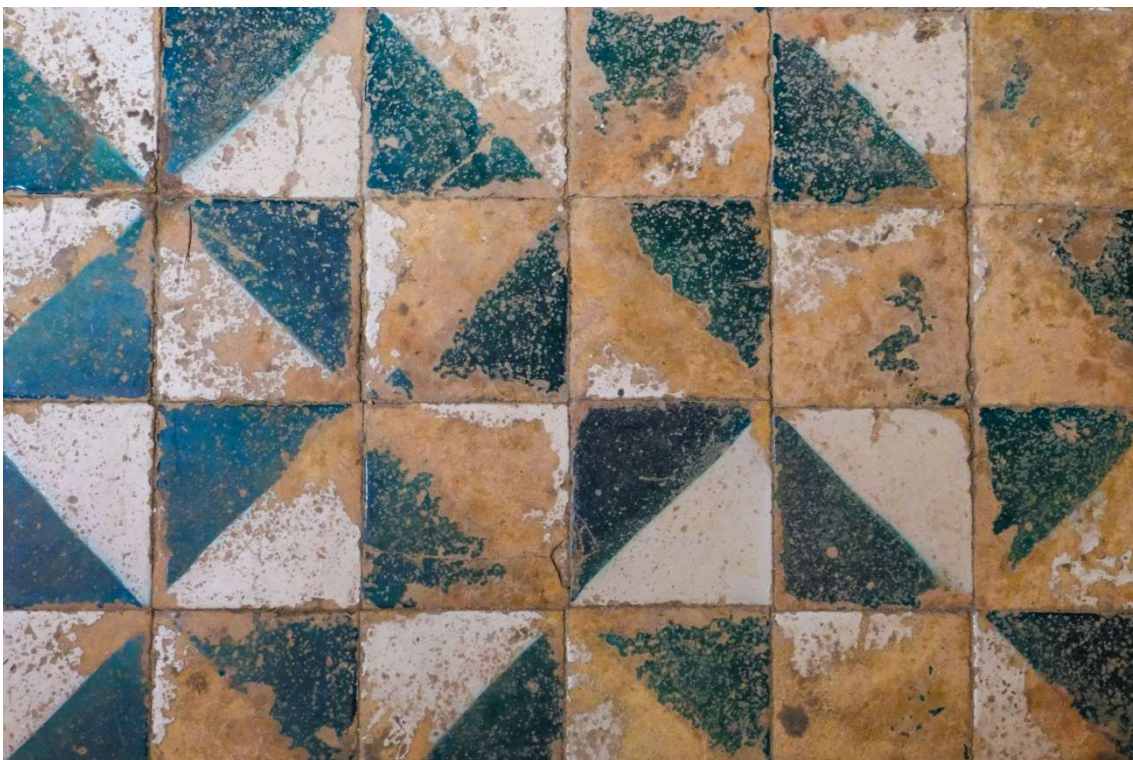

Figura 30. Enrajolat original conservat al presbiteri de la capella de Santa Caterina.

Figura 31. Premsadora d'oli i vi (1739). Fotografia: Amics de la Fotografia de Torroella de Montgrí (AFTM).

Figura 32. Fogons de carbó de la cuina de l'ermita. Fotografia: Amics de la Fotografia de Torroella de Montgrí (AFTM).

Figura 33. Rajoles del segle XV que decoren actualment l'aigüera de la cuina. Fotografia: Amics de la Fotografia de Torroella de Montgrí (AFTM).

2.2.2. Etapes constructives

La primera ermita dedicada a santa caterina se situa, segons el llibre d'Andreu Sàbat, l'any 1398, moment en el qual es traslladaren, segons conta el notari torroellenc, tres religiosos de Montserrat anomenats Bartomeu Cabotas, Pere Tarascó i Berenguer Desguell. Aquests, decidiren marxar de Montserrat i cercar un nou emplaçament per servir a Déu, allunyat i immers en la solitud.

Aquesta primera intervenció arquitectònica podria haver substituït una primera esglésiola situada en el mateix emplaçament, tot i que tampoc se'n coneixen evidències documentals. La nova capella, doncs, es constituïria d'una sola nau amb una alçada major a l'actual capella barroca, que pot intuir-se de l'arrencada dels arcs que configuraven, originalment, una volta apuntada, típicament d'estil gòtic (figura 26). Les ampliacions dutes a terme durant aquest període i fins el segle XVII, van ser molt menors, a excepció de les dependències pensades pels ermitans, que devia situar-se als soterranis de la capella; uns espais amplis que aparegueren de l'ampliació de la capella original duta a terme entre finals del segle XIV i inicis del XV. Una solució que passà, irremeiablement, per adaptar l'edifici a la topografia, a un terreny accidentat en pendent en direcció migdia, permetent l'obertura de dependències inferiors a l'alçada de la pròpia capella. Alguns elements arqueològics conservats en aquest espai, com una canaleta per on hi passaria l'aigua, una premsadora d'oli i vi (figura 31), i una pila esculpida en pedra, que a cert moment passaria a constituir refugi per a bestiar o

magatzem per al propi ermità. En aquest moment, els ermitans passarien a habitar les dependències que quedaven a la part posterior de la capella.

L'ampliació més significativa de l'ermita i que li donà l'aspecte actual s'esdevingué a finals del segle XVII i sobretot durant els primers decennis del XVIII. Aquesta seria la més important tant pel resultat que acabaria configurant com a conjunt arquitectònic com per la decoració que rebria d'estil barroc, excepcional pel seu context així com pel seu valor patrimonial. Amb aquesta reconstrucció de l'ermita, que l'afectaria de manera integral, l'edifici passaria a engrandir-se considerablement. La capella s'eixamplaria de forma horitzontal, obrint dues naus laterals a banda i banda de l'antiga nau central que configurava l'anterior edifici. En alçada, però, aquesta va quedar reduïda per permetre aixecar les dependències superiors. La nova coberta, doncs, obligaria a escapar l'antiga volta ogival, substituint-la per una volta de canó que acabaria per recórrer el seu eix longitudinal, combinant la volta d'aresta romana amb arcs creuers o diagonals i volta de creueria amb cadenes i terceletes a la part del creuer (figura 27). Aquestes i les altres, rematades amb claus de volta, i revestida per un enguixat i decoració mural que recobreix tota la volta i murs dels arcs.

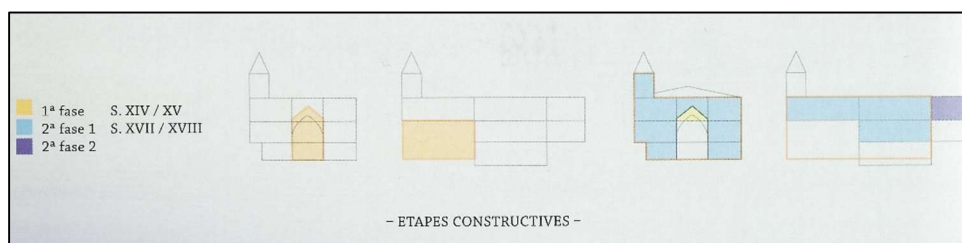
La solució d'aquesta nova estructura contribuiria a la configuració de les noves dependències destinades als ermitans a la part superior de l'església, que inclouria una cuina i altres espais d'ús diari, reflectint així un canvi en les necessitats funcional i residencial de l'edifici.

Les noves dependències de l'habitatge s'organitzaven a partir d'una planta distribuïda en tres crugies, amb una sala al mig –Sala Gran– més àmplia que les altres i que ocupava tota la llargària de l'edifici, per acollir-hi els pelegrins. Entorn a aquesta, es distribuïen la resta de les dependències així com el menjador i la cuina. Totes les obertures que donen pas d'un espai a l'altre es resolen mitjançant la mateixa estructura arquitectònica de llinda, marxapeus i brancals de pedra massissa, solució que també s'aplica a totes les obertures dels murs cap a l'exterior de l'edifici, donant una concepció uniforme de l'immoble.

A l'extrem nord-oest hi ha l'escala de cargol, resolta amb notable habilitat tècnica, que condueix al campanar i que connecta al mateix temps l'habitable dels ermitans amb la capella a la part inferior.

Aquesta ampliació es començà en els darrers anys del segle XVII, amb els primers estudis de remodelació de l'antic retaule major que havia de realitzar Joan Torres, un escultor de Girona amb una àmplia trajectòria com a retauler. La primera traça arquitectònica que havia de guiar la nova reconstrucció podria datar-se de 1702, corresponent a la feina d'un mestre gironí però d'origen aragonès anomenat Bartomeu Soriano. Tot i així, el mestre de cases que s'ocupà de dur a terme les obres seria Jaume Mir, també gironí, el qual el 17 de juliol de 1702 adquiria el compromís mitjançant contracte amb els administradors d'executar els treballs. Les obres, doncs, incloïen la capella, el campanar, i un

espai aixecat al damunt de la capella per instal·lar-hi els habitacles dels ermitans. D'aquell moment també seria la nova obra del retaule major, executat per l'escultor Joan Torres l'any 1702, tal com es llegeix a les grades del mateix moble.

Esquema extret de del llibre *L'ermita de Santa Caterina del Montgrí*, Fundació Mascort, 2014 (autors: J. Baca, J. Ponset, T. Martí).

La decoració de la pròpia capella, però, no culminaria fins a la tercera dècada del segle XVIII, amb l'enguixat de l'església i la decoració pictòrica que realitzaria Fernando de Segòvia i Joan Tàpies (1725), així com la dauradura del retaule major, enllestida també el 1725.

Aquest procés d'ampliació i adaptació arquitectònica evidencia tant l'evolució de les pràctiques religioses i de l'ús de l'espai com la influència dels estils i tècniques constructives propis del període barroc, que contrasten amb l'austeritat gòtica original.

Ja en època contemporània, el 1883, l'ermita es trobava en un estat de ruïna molt avançat, amb greus deficiències estructurals i de salubritat. Davant aquesta situació crítica, Pere Coll i Rigau, fill i empresari de Torroella de Montgrí, qui feu fortuna a Cuba, esdevingué un dels benefactors principals del recinte. Gràcies al seu finançament, es dugueren a terme obres de restauració de gran envergadura, que van permetre recuperar l'edifici i evitar-ne la desaparició. Alguns elements permeten testimoniar aquelles reformes, com la barana de ferro que separa el presbiteri de la nau central, on hi apareix reproduïda la data de 1884 (figura 36). L'any 1893, el mestre d'obres torroellenc Pere Creixell signà els plànols que recollien la consolidació de les teulades, la finalització del campanar, del ràfec i de la façana, així com, probablement, la instal·lació del sistema de canals i filtres per a la recollida de l'aigua fins a la cisterna.

El mecenatge de Coll i Rigau va quedar immortalitzada damunt la porta principal de l'ermita, on encara avui es pot llegir una inscripció commemorativa que recorda el seu patrocini:

“LA ADMINISTRACIÓN DE ESTA ERMITA, AUTORIZADA POR
LA CORPORACIÓN MUNICIPAL, AGRADECIDA AL
DONATIVO HECHO POR D. PEDRO COLL RIGAU PARA LA
RESTAURACIÓN DE ESTE EDIFICIO, CONMEMORA TAN

FILANTRÓPICA ACCIÓN COLOCANDO ESTA LÁPIDA,
TORROELLA DE MONTGRÍ, 15 DE NOVIEMBRE DE 1893”.

Uns anys després, el 1915, també consta un llegat del mateix personatge per seguir la restauració de l'ermita. Un llegat que continuaria la seva viuda en morir ella l'any 1934.

D'aquella segona aportació en deixà constància una nova placa on recordava aquell gest:

“EJEMPLO Á LOS BUENOS PATRICIOS. REPARACIÓN POR
2^A VE DE ESTA HERMITA, POR EL FILÁNTROPO D^N. PEDRO
COLL Y RIGAU EN EL MES DE ENERO DEL AÑO 1916. EL
ALCALDE JOAQUIN SIMÓN SERRA”.

Gràcies a la seva condició de patrimoni viu, l'ermita de Santa Caterina ha estat subjecte a treballs contemporanis de sanejament, remodelació i restauració dels espais que requerien atenció o que mostraven signes de deteriorament. Un dels més destacats i que es dugueren a terme entre el 1999 i el 2003, fou la restauració del retaule, dels quadres, i, sobretot, de les pintures murals que decoren avui la magnífica capella de Santa Caterina.

Per altra banda, els treballs de sanejament a la Sala Gran, duts a terme el 2024, ha revelat una altra intervenció pictòrica de caràcter popular que recobria tot el mur d'aquell espai. En realitat, aquests treballs han permès constatar fins a tres capes successives de decoració pictòrica de diversa índole, que varen quedar amagades rere els repintats que ha patit el mur al llarg dels anys. Mitjançant un total de 55 cales de prospecció, repartides al llarg del mur, s'han pogut identificar tres estrats pictòrics que permeten conèixer restes d'un antic sòcol pintat, representacions figuratives, i diverses inscripcions realitzades en èpoques fins i tot anteriors –probablement del mateix moment o molt proper al de la construcció de les dependències.

Els resultats obtinguts d'aquest primer estudi parietal destaquen, per damunt la resta, els retrats, que representen figures de la tradició cristiana. Tots ells segueixen un esquema formal molt semblant: les figures apareixen emmarcades per una franja rectangular –algunes més elaborades que les altres–, i sempre resseguides mitjançant el color vermell, per bé que s'observen traços de color gris a l'interior del dibuix.

Algunes figures són clarament identificables, com la Verge Maria amb el Nen Jesús, sant Josep amb el nen Jesús, Maria Magdalena, o els evangelistes sant Lluç i sant Marc. D'altres, en canvi, no poden ser identificades amb claredat a causa de l'estat de conservació i la manca d'elements o atributs. L'estil de les pintures, de caràcter popular i d'aspecte senzill i rudimentari, es podria datar de

finals del segle XIX o inicis del segle XX. Les característiques formals suggereixen que l'autor de les pintures no era cap professional ni disposava d'una formació sòlida en pintura, i que hauria utilitzat composicions ben conegudes i àmpliament difoses mitjançant estampes d'algunes de les obres més rellevants de la cultura europea. Entre les més rellevants –i l'única clarament identificable–, sobresurt la còpia de les figures de la Mare de Déu i el Nen Jesús de l'obra *La Mare de Déu de la cadira*, realitzada pel pintor italià Rafael Sanzio cap al 1512 (figura 21).

2.2.3. La capella de Santa Caterina i els béns mobles

La capella de Santa Caterina i els béns mobles que en conformen la decoració constitueixen un dels conjunts patrimonials més rellevants de tota l'ermita. L'excepcionalitat d'aquest espai rau, principalment, en el seu estat de conservació, com ja s'ha esmentat anteriorment. Cal recordar que la destrucció del patrimoni religiós arran de l'esclat de la Guerra Civil espanyola va fer desaparèixer l'aspecte original de la majoria d'interiors d'esglésies i ermites. L'interior de la capella de Santa Caterina conserva encara avui una fisonomia que permet intuir l'ambient i l'estètica que definia la major part dels temples del país al llarg de l'època moderna (segles XVI-XVIII). En aquest espai es conserven alguns dels mobles més destacats, així com preserva una de les decoracions pictòriques al fresc més singulars del barroc català, que recobreix íntegrament la nau.

El moble més important, que ha arribat de forma íntegra fins als nostres dies, és el retaule major, obra de l'escultor Joan Torras a inicis del segle XVIII. La documentació comptable conservada als arxius històrics permet situar la seva execució a principis del segle XVIII, en un moment de gran esforç per reconstruir l'arquitectura del santuari i embellir-ne l'interior.

El contracte pel nou retaule major es va signar davant de notari el 2 de desembre de 1701, després de la finalització de les obres de la nova ermita (figura 31). L'encàrrec fou assumit per Joan Torras, escultor establert a Figueres, i finalitzaria el 1702, data que apareix inscrita a la part inferior de la graderia del retaule (figura 32). que anys més tard també s'encarregaria del retaule de sant Isidre de l'església parroquial de Torroella de Montgrí (1710). Per les obres de Santa Caterina, Torras rebria un total de nou-centes lliures. En paral·lel, també es van renovar alguns dels altars laterals, fet que provocaria un endarreriment en la dauradura i policromia del retaule fins el 1723, de la mà de Fèlix Pi, daurador de Sant Vicenç de Llavaneres.

El retaule major, d'estil barroc, respon a un disseny tradicional estructurat mitjançant un sòcol, una graderia, predel·la i dos cossos organitzats seguint un esquema reticular. És a dir, una composició que es basa en tres carrers verticals

separats per columnes salomòniques, amb una fornícula central destinada a acollir la imatge titular de Santa Caterina. El conjunt es clou mitjançant guardapols i un cimbal, que en perfilen l'estructura.

L'ornamentació del retaule destaca principalment per l'ús intensiu d'elements vegetals d'inspiració naturalista, com fulles d'acant, garlandes florals, penjolls de raïm i emparrats, etc. També hi són presents motius iconogràfics propis de l'imaginari barroc, com caps d'angelets i serafins, ocells simbòlics, com el pelicà eucarístic, que es distribueixen per tota la superfície del fustam. L'efecte decoratiu resultant és ric i dens, típic del barroc de finals del segle XVII i inicis del XVIII.

Cada andana del retaule s'hi obren relleus que narren episodis de la vida i el martiri de Santa Caterina d'Alexandria. El sentit narratiu inicia amb al cos inferior del carrer lateral esquerra, on es representa l'escena de *Les esposalles místiques de Caterina*, amb la santa rebent l'anell de Crist infant tot evocant el somni durant la seva infantesa. Al primer pis i a la dreta, es troba la *Disputa de Santa Caterina amb els doctors*, on la santa sosté una discussió intel·lectual de amb cinquanta savis egipcis cridats per l'emperador Magenci per convèncer-los de les seves doctrines. La història continua al pis superior al lateral esquerre, on es representa a *Santa Caterina empresonada*, confortada per un àngel dins la torre de vigilància; i al lateral dreta, la *Flagel·lació de santa Caterina* per part de dos esbirros, sota la mirada de l'emperador. L'escena central del cos superior culmina el relat amb el *Trasllat del cos de santa Caterina* cap el repòs etern del mont Sinaí, lloc on, segons la tradició, fou sepultada. Aquest cicle narratiu es complementa a la predel·la amb tres petits relleus que il·lustren episodis especialment cruents del martiri: l'intent fallit de cremar-la viva i la ruptura miraculosa de la roda de ganivets; i la seva decapitació davant l'emperador. L'escena final, situada a l'extrem dret de la predel·la, mostra la santa al costat de la seva mare, rebent instrucció en filosofia i teologia, molt probablement per part del seu pare.

Algunes de les escenes més convencionals que s'hi representen, com la *Flagel·lació* de la santa o les *Esposalles místiques*, constitueixen exemples notables del treball artesanal de l'escultor, que alterna la còpia d'estampes i gravats de l'època amb el treball de més invenció formal. Tanmateix, el repertori iconogràfic que s'hi presenta, tot i estar vinculat a models difosos per estampes devocionals de l'època mostra una execució acurada i amb una voluntat clara de seguir el discurs pedagògic, en sintonia amb les directrius postridentines.

A més del retaule major, Joan Torras s'encarregà de la talla de diversos elements litúrgics de l'església, com la trona, el faristol, una imatge de la Mare de Déu i les figures de sant Joan i santa Caterina. També elaborà una caixa on s'hi guardava una imatge també de la santa. La documentació conservada registra, a més, altres encàrrecs complementaris, com un retaule dedicat a sant Francesc Xavier

atribuït a l'olotí Francesc Escarpanter l'any 1717; dues imatges de la Mare de Déu i de sant Josep realitzades per Josep Torras; i una figura de plata de santa Caterina executada per l'argenter Joan Escarpanter el 1705.

Flanquejant el retaule major, a banda i banda del presbiteri, s'hi conserven dues grans pintures sobre tela de notable qualitat artística. Les obres representen dues escenes fonamentals del cicle hagiogràfic de la santa, i que ja apareixen en el retaule major: *Les esposalles místiques de Santa Caterina*, a la banda de l'Evangeli (esquerra), i *La disputa amb els doctors*, a la banda de l'Epístola (dreta) (figura 35). Ambdues composicions s'integren plenament en el discurs iconogràfic de l'espai, i en reforcen el caràcter catequètic. L'encàrrec d'aquestes dues obres fou formalitzat l'any 1723 i es documenta mitjançant un pagament datat del 20 d'octubre d'aquell any. El pintor responsable fou Joan Pau Casanoves i Feixes (c. 1686–1738), d'origen barceloní. Fins a la troballa d'aquesta notícia, Joan Pau Casanoves era un pintor escassament documentat i sense obra atribuïda, fet que converteix aquestes teles en una aportació clau per a la reconstrucció del seu catàleg. L'estudi comparatiu permet vincular-lo, per exemple, amb un conjunt de sis pintures conservades a la catedral de Girona, d'estil i composició molt similars. La seva producció, a més, destaca per un coneixement molt ampli del llenguatge barroc italianitzant, amb referències evidents als grans mestres de l'època com Pietro da Cortona, Carlo Maratti o Ciro Ferri.

Un dels elements decoratius que més crida l'atenció de l'interior de l'ermita no és un bé moble, sinó la pintura mural que cobreix la totalitat de la nau, des del cor fins al presbiteri. Aquest programa pictòric, de gran riquesa iconogràfica i decorativa, contribueix decisivament a la singularitat de l'espai i reforça el seu valor patrimonial dins el context del barroc català.

A la primera secció de la nau, als peus de l'església, la pintura cobreix les superfícies de guix amb motius de garlandes i llaceries vegetals i fullatges. A les veles dels arcs s'hi representen també figures de sants i santes de mig cos, emmarcades en medallons o cornucòpies, fàcilment identificables pels atributs que els acompanyen. En el primer tram, s'hi reconeixen a santa Agnès, santa Llúcia i santa Madrona. La decoració mural continua als murs laterals amb composicions vegetals en grisalla sobre fons gris, tot i que en alguns trams es destaca l'ús d'un fons vermellós, recurs cromàtic que es repeteix més endavant en altres zones de la nau. Damunt els arcs formers s'hi representen també figures de sants (masculins), igualment emmarcat. Al mur esquerra hi veiem a sant Segimon, identificat per la inscripció en lletra negra que figura al damunt; i a la banda dreta sant Magí. Flanquejant els sants, hi ha representats dos àngels que sostenen una cornucòpia des d'on emergeix la decoració vegetal.

A la segona secció de la nau, corresponent al creuer o espai immediat al presbiteri, la decoració vegetal s'intensifica i s'estén per tota la volta i els murs

laterals. En aquesta zona, el fons vermellós és predominant. Als murs laterals s'hi representen igualment dos sants eremites: sant Antoni Abat (a la dreta) i sant Pau Ermità (a l'esquerra), amb els seus atributs característics i identificació escrita dins els medallons. Aquesta tria de personatges sintonitza amb el caràcter eremític del santuari i reforça simbòlicament l'espiritualitat del lloc.

Destaquen, en aquest mateix espai, les claus de volta, on es troben representats quatre àngels músics situats als extrems de l'encreuament de la nau, i la figura de santa Caterina a la clau central, com a element simbòlic central del programa.

El conjunt mural culmina damunt la volta del presbiteri, on es representa una escena de la Coronació de la Mare de Déu per part de la Santíssima Trinitat (figura 33), emmarcada en una composició il·lusòria que simula un òcul obert al cel. Malgrat l'estat de conservació i la pèrdua de pigment, la composició encara conserva llegibilitat i permet reconèixer la presència de Déu Pare, Crist i l'Esperit Sant, així com l'estol d'àngels i serafins que apareixen en el mar de núvols que rodeja l'escena. Aquesta s'inscriu en aquesta arquitectura fingida, amb balconada i llanterna, utilitzant el recurs de la perspectiva *di sotto in sù* per crear un efecte en trompe-l'oeil, típic de la pintura mural barroca, tot i que d'execució modesta i caràcter popular.

La Verge és presentada com a Reina de Tots els Sants, i per això, a banda i banda de la composició, s'hi disposa un estol de sants i santes que acompanyen la Coronació, tot plegat en sintonia amb el model iconogràfic de la Regina Sanctorum Omnium promogut per la doctrina contrareformista. Algunes d'aquestes figures poden ser identificades, especialment les que duen els atributs que les caracteritzen. En el grup masculí s'identifiquen sant Joan Evangelista, sant Josep, sant Pere i sant Pau; i en el femení, figures com santa Úrsula, santa Caterina Màrtir i santa Bàrbara.

Aquest conjunt pictòric fou executat entre el 8 de març i el 7 d'agost de 1726 pels pintors Fernando Segovia, en qualitat de mestre d'obra, i Joan Tàpies, que era el seu gendre, com a ajudant. La documentació conservada sobre aquests treballs aporta dades valuoses no només sobre l'autoria, sinó també sobre l'organització material d'un taller pictòric de l'època: des dels materials emprats i el seu origen, fins a les condicions d'allotjament i manutenció dels mestres durant l'estada a l'ermita. La figura de Fernando de Segovia resulta especialment rellevant dins el panorama de la pintura mural del segle XVIII a Catalunya. Documentat com a originari d'Osset (Aragó), apareix citat al *Nobiliario Catalán* de Pere Costa, escultor, i el seu recorregut professional inclou treballs a Cervera i a Olot, entre altres poblacions. Tant ell com els seus fills –Maties i Joan de Segovia integren una nissaga molt activa i prolífica, amb intervencions documentades o atribuïdes a diverses localitats al llarg de la geografia catalana, com Palafrugell, Navata, Andorra, el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà, i fins a la Val d'Aran. La presència d'aquest taller a l'ermita de Santa Caterina, juntament

amb l'estat de conservació del conjunt mural, representen una aportació de primer ordre a l'estudi de la pintura setcentista.

D'aquesta cronologia o d'una època lleugerament posterior, cal destacar altres elements conservats l'espai de la capella, com ara la calaixera de sagristia (1775–1810) i els bancs de fusta situats a banda i banda del presbiteri, també d'època moderna. Aquests bancs presenten una decoració pròpia del barroc tardà, amb motius de rocalla, volutes, garlandes i gerros ornamentals. Així mateix, cal esmentar els dos frontals d'altar fets amb tela d'indianes probablement també d'aquesta cronologia (començaments del segle XIX), amb decoracions florals.

Tot i que el conjunt de l'ermita conserva encara avui una notable unitat formal i un conjunt significatiu de béns mobles i decoratius originals, cal tenir en compte les pèrdues que ha patit al llarg de la seva història, especialment durant els episodis de conflicte i destrucció del patrimoni associats a la Guerra Civil espanyola i als processos de salvaguarda iniciats el juliol de 1936. Algunes de les obres més destacades que formaven part del mobiliari històric de l'ermita són avui conegudes només a través de fonts documentals o fotogràfics i, en alguns casos, conservades en altres institucions patrimonials.

És el cas, per exemple, de la taula representant la Verge de la Llet, atribuïda als pintors Francesc Serra II i Llorenç Saragossa, datada entre 1363 i 1374, i actualment dipositada a la fundació Godia de Barcelona.

Es coneix almenys un cas documentat de salvaguarda: la taula provinent del retaule de la "Pietat" o "Mare de Déu Dolorosa", obra del taller de Jaume Cabrera (s. XV), actualment conservada al Museu d'Art de Girona (figura 43). Tot i que tradicionalment s'ha associat a l'ermita de Santa Caterina, no es pot descartar que la seva procedència original fos una capella vinculada a l'església parroquial de Sant Genís de Torroella de Montgrí. Segons el rètol instal·lat a la mateixa capella, sota la rèplica actual, l'obra fou retirada l'any 1937 i traslladada al casal Quintana de Colomers per tal de protegir-la dels estralls de la guerra. A mitjan 1938, fou traslladada a la Casa Carles de Girona, posteriorment, ingressà al Museu Diocesà, i, més endavant, al Museu d'Art, on avui es troba exposada a la sala 8. Els testimonis fotogràfics més antics recolzen parcialment aquesta hipòtesi. Cèsar Favà, per exemple, apunta que la taula "procedia de l'ermita de Santa Caterina de Torroella de Montgrí (Baix Empordà) i així ho atesta, per exemple, una fotografia de Valentí Fagnoli de 1918". Altres fotografies històriques de principis de segle XX permeten reconstruir visualment l'aspecte original d'alguns béns desapareguts, com la de Manuel Genovart i Boixet i conservada a l'arxiu fotogràfic del Centre d'Excursionista de Catalunya, on es veu la *Mare de Déu de la Llet* inserida en una estructura de retaule.

Però a més d'aquestes peces, la documentació conservada també fa referència a altres obres, avui desaparegudes, atribuïdes a artistes vinculats a l'ermita, com

Joan Casanoves II, autor d'una pintura dels sants metges Cosme i Damià, o una representació de Sant Francesc Xavier predicant a l'Àsia, la qual podria haver format part d'un altar lateral. Aquesta darrera obra podria tractar-se de la que ens mostra la fotografia de Valentí Fargnoli, feta cap el 1918 (figura 42). Aquest conjunt de pèrdues i trasllats, malgrat les vicissituds històriques que l'han afectat, no ha fet minvar la rellevància patrimonial de la capella de Santa Caterina, que es manté com un dels espais devocionals i artístics més singulars del segle XVIII a Catalunya. La seva conservació excepcional, tant pel que fa a l'arquitectura com als elements mobles i pictòrics, la converteix en un testimoni essencial del patrimoni religiós d'època moderna. També es té constància d'un rentamans, probablement del segle XVIII, i d'una imatge de Santa Caterina tallada en pedra del país, atribuïda al taller de Jaume Cascalls, desapareguda el juliol de 1936.

Figura 32. Retaule major de la capella de Santa Caterina.

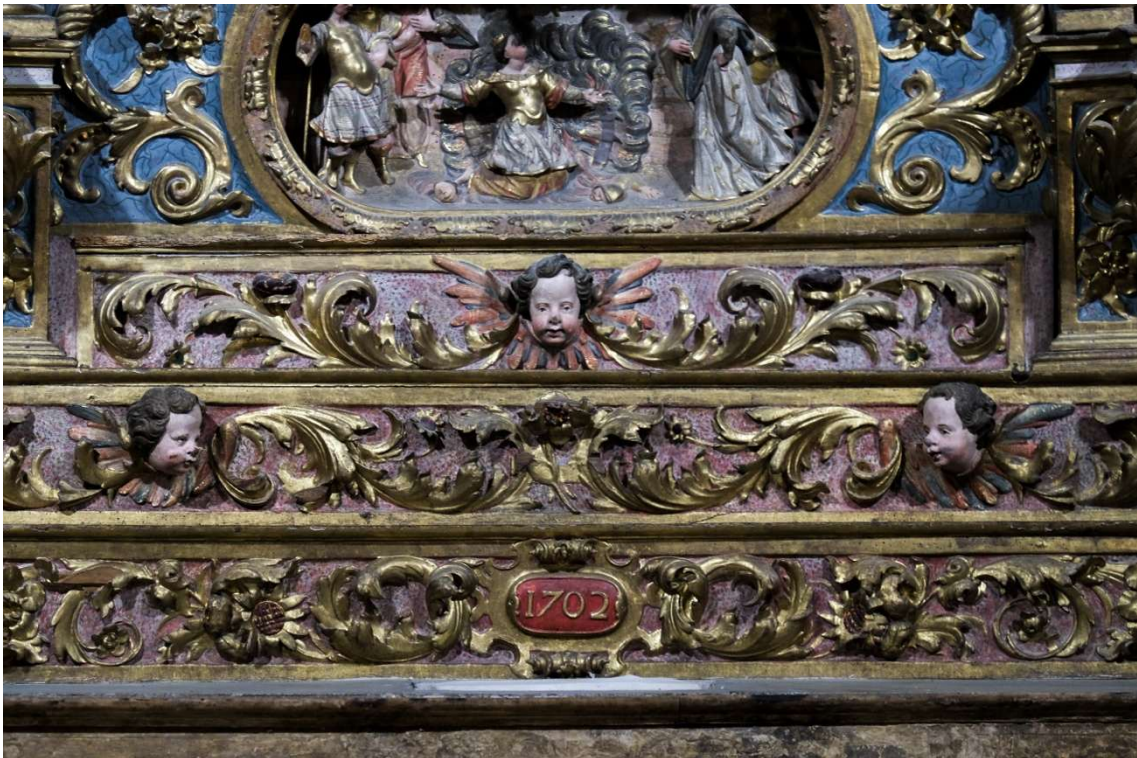

Figura 32. Retaule major de la capella de Santa Caterina (detall).

Figura 33. Pintura mural superior representant *Coronació de la Mare de Déu per part de la Santíssima Trinitat*, situada al sostre del presbiteri de la capella de Santa Caterina.

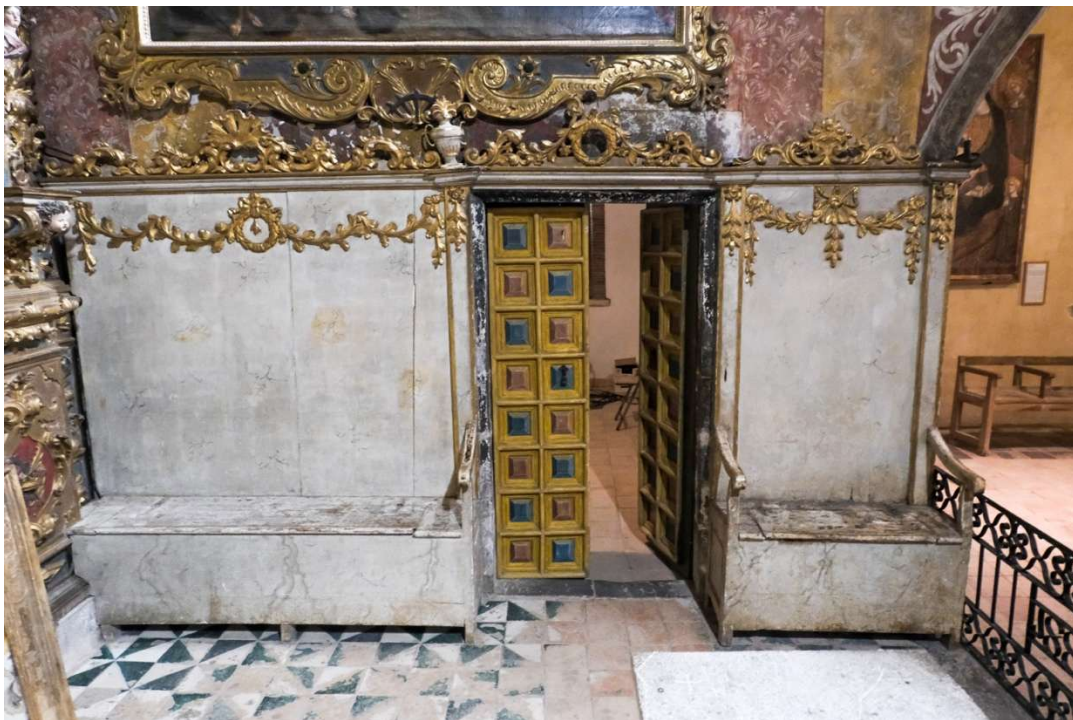

Figura 34. Mobiliari barroc (banc de fusta) situat al lateral esquerra del presbiteri.

Figura 35. Pintura sobre tela representant la *Disputa de santa Caterina amb els doctors o filòsofs*, per Joan Pau Casanoves (c. 1723).

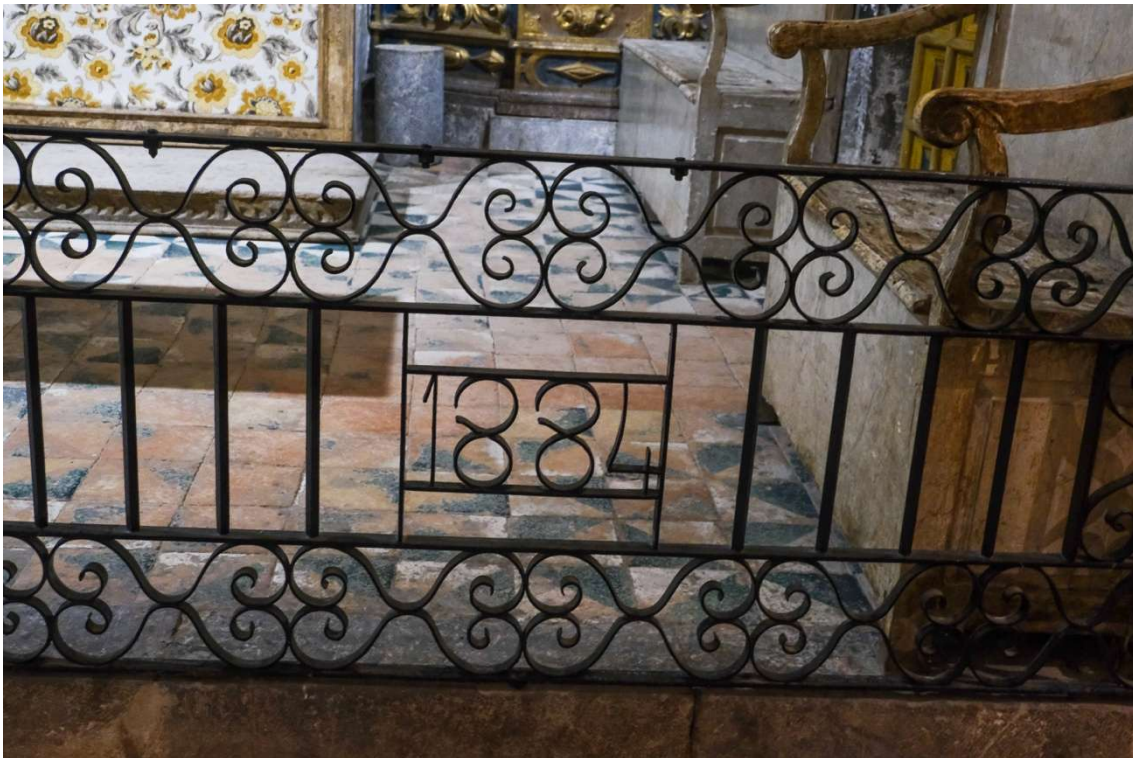

Figura 36. Barana situada davant el presbiteri amb la indicació de l'any de la seva creació (1884).

Figura 37. Frontal d'altar realitzat amb tela d'indianes (altar lateral).

Figura 38. Clau de volta de la nau central de la capella, amb la representació de santa Caterina.

Figura 39 i 40. Nau lateral esquerra amb un retaule barroc i la reproducció de la Pietat gòtica (esquerra) i nau lateral dreta amb la reproducció de la Mare de Déu de la Llet penjada al mur (dreta).

Figura 41. Calaixera de sagristia (c. 1775-1810).

Figura 42. “Fragment del retaule de l’ermita de Santa Caterina. Torroella de Montgrí”, Valentí Fargnoli Iannetta, c. 1918, Institut Amatller d’Art Hispànic (Arxiu Mas: Valentí Fargnoli) – Ajuntament de Girona-CRDI.

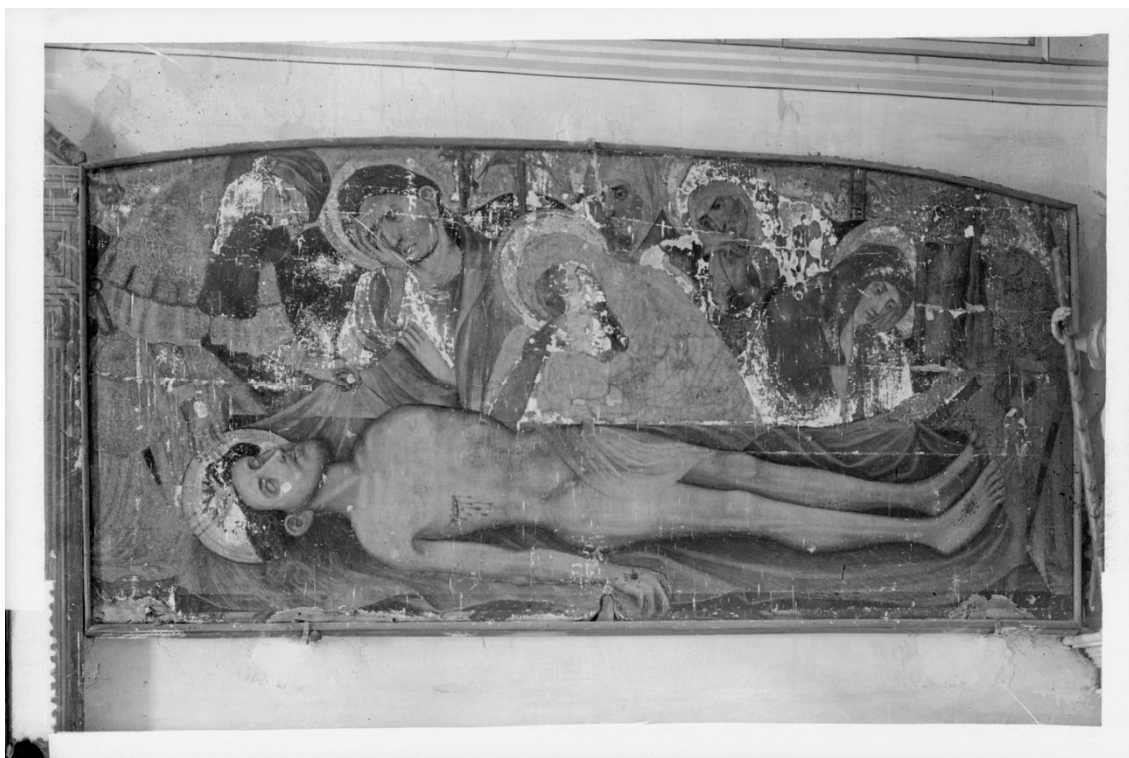

Figura 43. “Fragment de la Dolorosa de l’ermita de Santa Caterina. Torroella de Montgrí”, Valentí Fargnoli Iannetta, c. 1918, Institut Amatller d’Art Hispànic (Arxiu Mas: Valentí Fargnoli) – Ajuntament de Girona-CRDI.

3. Estat i criteris de conservació

L’immoble es troba, en línies generals, en bon estat de conservació. Això es deu, en bona part, a la tasca constant dels administradors de l’ermita, que vetllen per la preservació i cura de tot el conjunt. Tot i això, hi ha alguns aspectes puntuals que requereixen una revisió acurada, així com l’actualització d’un inventari dels béns de la pròpia ermita amb valor històric-artístic i de procedència original

De manera particular, un dels aspectes més remarcables a tenir en compte són les restes de pintura mural descobertes durant el sanejament dels murs de la Sala Gran. Es tracta de representacions senzilles i de traç popular, possiblement de finals del segle XIX o principis del XX, que han aparegut de manera fragmentària però amb una certa claredat iconogràfica: figures de temàtica religiosa inspirades en estampes devocionals. Davant d’aquesta troballa, caldrà establir quin ha de ser el criteri d’actuació més adient.

És important mantenir la integritat dels espais domèstics i la seva configuració original, ja que testimonien el funcionar de l’edifici des d’antic i en constitueixen un llegat preciós de l’arquitectura rural setcentista. Un dels espais que testimonia el passat de l’ermita és la cuina, especialment valuosa tant per la seva

configuració arquitectònica com la concentració d'elements històrics i artístics que acull —com les rajoles—, fruit de l'esdevenir de l'edifici al llarg del segle passat, i que el converteixen l'espai en un veritable palimpsest històric que cal preservar. El forn de pa, la llar de foc i els fogons de carbó antics evocuen un ús quotidià i domèstic que ha perdurat al llarg dels segles; un llegat material que mereix ser protegit amb el màxim rigor.

Així mateix, l'ermita, en el seu conjunt, reclama la mateixa atenció acurada i el mateix respecte patrimonial en qualsevol acció que s'hi vulgui emprendre, tant a l'interior com als murs i paraments exteriors. Tot i el bon estat general de conservació —fruit de la feina constant dels seus administradors—, qualsevol intervenció ha d'estar guiada per criteris estrictes de preservació. Tant si es tracta de consolidar un mur, de revisar revestiments o d'actualitzar instal·lacions, caldrà actuar sempre amb el màxim respecte envers les capes històriques existents, assegurant que el conjunt continuï transmetent la seva autenticitat i valor patrimonial de manera íntegra i coherent.

4. Bibliografia

Audivert, Marcel·lí. «Drames de Mar. La gropada de Santa Caterina». Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí, 1977.

Avellí Casademont, T., «Joan Torras i els retaules i dauradors actius al bisbat de Girona durant la primera meitat del segle XVIII». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, nº50, 2009, p. 197-52.

Avellí, Teresa; Baca, Joan; Bassa, Jaume; Miralpeix, Francesc. *L'Ermita de Santa Caterina del Montgrí*. Torroella de Montgrí: Fundació Mascort, 2014.

Badia i Homs, Joan. «Les ermites del Montgrí». *Papers del Montgrí*, 1988, núm. 7, p. 19-32.

Batlle del Molino, Àngela. «Andreu Sàbat. El notari devot de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1997, p. 63-68.

Batlle i Lloret, Francesc. «La llegenda de les tres capelles de santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2014, p. 41-48.

Belfiore, David; Silvestre, Clara. «Les pintures de la Sala Gran de l'ermita de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2025, p. 69-76.

Castells, Pere. «L'ermita de Santa Caterina (notes històriques)». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1971.

Colomer Preses, Ignasi M. «Torroella i Montserrat». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1968.

Compte Casademont, Josep M. «L'activitat retaulística en temps del barroc a la vila de Torroella de Montgrí. El retaule de Santa Caterina: Joan Torras». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2012, p. 57-77.

Comissió del Llibre de la Festa Major. «100 anys de la novel·la "Solitud"». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2005, p. 35-40

Favà Monllau, Cèsar, "Plany sobre Crist mort", *12 mesos, 12 obres*, Museu d'Art de Girona, octubre 2023.

Masó Prim, Josep. Cronologia història de l'ermita de Santa Caterina. Recull (pdf),

Miralpeix, Francesc. «Episodis de pintura barroca al bisbat de Girona durant el primer terç del segle XVIII: Joan Casanoves II, Joan Pau Casanoves Feixes i Fernando de Segovia», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, nº50, 2009, p. 253-302.

Miralpeix, Francesc. «El llenguatge de l'artesà». *Revista Torre Ferrera*, núm. 7, 2011, p. 25.

Mundet i Tarrés, Xavier. «Comentaris sobre les actes de l'Ajuntament referents a Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2001, p. 97-108.

Mundet i Tarrés, Xavier. «Comentaris sobre les actes de l'Ajuntament referents a Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2002, p. 55-67.

Mundet i Tarrés, Xavier. «La cova de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2008, p. 85-94.

Pericôt, Joan. «Les parets en el paisatge. Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1960.

Pujol Salabert, Montserrat. «Fernando de Sagòbia. Pintor barroc, pare i avi de mont-rasencs». *Revista Torre Ferrera*, núm. 7, 2011, 19-23.

Quintana i Morraja, Àngel. «Festa de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1974.

Sàbat, Andreu. "La Ermita de Santa Catalina de Torroella de Montgrí", *La Revista de Gerona*, 1893.

Soldevila i Temporal, Xavier. «El Montgrí i les Medes a l'edat mitjana». *Papers del Montgrí*, 2005, núm. 26, p. 47-96.

Torrent i Bagudà, Enric. «600 anys de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1992, p. 23-32.

Torrent i Bagudà, Enric; Jiménez i Miramon, Carlos. «Els Llibres de Conclusions». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1997, p. 41-50,

Vert i Planas, Josep. «La capella de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1976.

Vert i Planas, Josep. «Les rajoles de Santa Caterina a la vall petita del massís del Montgrí». *Revista de Girona*, 1987, p. 85-89.

Vert i Planas, Josep. «Els retaules de la capella de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1988, p. 31-35.

Vert i Planas, Josep. «Apunts d'història local. El traspàs de Santa Caterina als frares Agustins i els conflictes entre la universitat i la parròquia de Torroella a començaments del segle XVIII». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1988, p. 37-42.

Vert i Planas, Josep. «De com a Torroella va iniciar-se el culte a santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1995, p. 21-28.

Vert i Planas, Josep. «La capella de Santa Caterina i l'obra pictòrica del seu sostre». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1997, p. 51-62.

Vert i Planas, Josep. «Els quadres de Santa Caterina». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 2001, p. 69-74.

Viñas Riembau, Eduard. «L'ermita de Santa Caterina, joiell del Montgrí». *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1928.

5. Justificació de la declaració de BCIL

A la llum de tota la informació recollida en aquest document, es considera plenament fonamentada la declaració, per part de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, de l'ermita de Santa Caterina del Montgrí com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL).

Situada al Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter, l'ermita ha estat conservada des de la seva construcció fins avui, constituint un element patrimonial de primer ordre dins del paisatge cultural del massís. El seu entorn i els usos associats conformen un espai d'alt valor històric, artístic, arquitectònic, etnològic i simbòlic, i la seva preservació és imprescindible per garantir la continuïtat d'aquest llegat. La seva vinculació amb la memòria col·lectiva, la identitat territorial i la tradició espiritual i cultural de tots els municipis que envolten el parc natural en reforça encara més la significació.

L'ermita de Santa Caterina és un bé que ha de ser preservat i protegit pel seu valor històric, artístic i arquitectònic, evidenciat per la seva documentació des de finals del segle XIV i la seva presència continuada al llarg dels segles, amb especial rellevància de la reforma barroca de finals del segle XVII i principis del XVIII, dirigida per figures com Bartomeu Soriano, Jaume Mir i Joan Torras, de la qual encara es conserven nombrosos elements originals. La seva bona

preservació permet —i ha de continuar permetent— aprofundir en l'estudi de les diferents etapes constructives i decoratives que l'han configurada, a més de contribuir al coneixement de l'arquitectura rural barroca, aportant informació valuosa sobre aspectes com els arrebossats exteriors, l'estructura arquitectònica, la decoració interior com l'enrajolat i el paper dels pintors, retaulers i obradors que hi van intervenir. Alhora, la seva organització espacial, amb l'església com a nucli i dependències domèstiques i comunitàries annexes, reforça el seu caràcter multifuncional com a espai de culte, acolliment i vida espiritual, convertint-la en un testimoni excepcional de l'evolució religiosa, social, artística i constructiva del territori.

Aquest valor és encara més destacable si es té en compte que bona part del patrimoni d'època moderna (s. XVI-XVIII) —el període que defineix estructuralment i decorativament l'ermita— va ser destruït durant la Guerra Civil. En aquest sentit, l'ermita de Santa Caterina constitueix un testimoni únic i, per tant, imprescindible de protegir, especialment pel fet d'estar situada en un entorn rural i de muntanya, on pocs elements patrimonials d'aquest període han sobreviscut fins avui. A més, representa una mostra singular de devoció popular i de producció artística en aquest àmbit, carregada de significació per a la comunitat, a més de constituir un document històric, artístic i cultural de gran valor.

L'ermita ha estat i continua sent un espai d'activitat i relació entre els pobles de l'entorn, amb una vinculació que perdura des de fa segles. La seva preservació és cabdal no només pel seu valor material, sinó també pel seu paper com a espai de cohesió comunitària. A més, la seva ubicació dins el massís del Montgrí la vincula a pràctiques agrícoles i ramaderes històriques i a una llarga tradició d'aplecs, exvots, llegendes i relats orals que li confereixen una profunda càrrega immaterial. El ritual anual del 25 de novembre, les ofrenes i el vincle emocional amb els habitants del territori són indicadors clars d'un patrimoni viu, compartit i participat.

Aquesta dimensió intangible fa de l'ermita un espai d'identitat col·lectiva que mereix ser protegit. El seu bon estat de conservació actual, fruit de la tasca dels administradors locals, és una clara mostra d'aquesta voluntat i garanteix la viabilitat d'una futura preservació i difusió del conjunt.

6. Règim de protecció

La declaració del conjunt de l'ermita de Santa Caterina com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) representa un pas fonamental per a la preservació i dignificació d'un patrimoni històric i cultural d'una gran rellevància per a la comunitat. És imprescindible que aquest conjunt sigui protegit per la seva importància arquitectònica, històrica i paisatgística, garantint així la seva

conservació a llarg termini. No obstant això, aquesta declaració no ha de ser vista només com un element de protecció passiva, sinó com un estímul per a la continuïtat del seu ús i dinamisme en la societat actual.

En aquest sentit, és important destacar que l'ermita de Santa Caterina del Montgrí, més enllà del seu valor com a patrimoni, és un espai viu i en constant relació amb la comunitat. La seva gestió, a càrrec dels administradors i l'associació local, ha permès que l'indret no només es mantingui, sinó que sigui un punt de trobada i de participació cultural. Aquesta vitalitat és una gran riquesa que cal preservar, ja que contribueix a mantenir el caràcter de l'espai i a reforçar-ne la relació amb el seu entorn social i natural.

6.1. El monument. Definició i delimitació

La unitat d'interès patrimonial que conforma aquesta declaració de Bé Cultural d'Interès Local, d'acord amb el que disposa la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, és l'edifici de l'ermita de Santa Caterina, situada a la Vall Petita de Santa Caterina al bell mig del massís del Montgrí. Aquesta unitat inclou també la capelleta i el portal vinculats al conjunt, com a elements integrants que contribueixen a la seva coherència històrica, arquitectònica i paisatgística.

L'immoble es troba situat dins els límits del Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter, entre l'Alt i el Baix Empordà. Que integra, en total, a vuit municipis: Torroella de Montgrí-L'Estartit, L'Escala, Gualta, Pals, Belcaire de l'Empordà, Palau-Sator, Fontanilles i Llabià i Ullà.

L'ermita de Santa Caterina es troba recollida en el Llibre Blanc del Patrimoni de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, sota la protecció PR1 (nº: 9, reg. 60, referència P-16), aprovada per Ple el 6 de juliol de l'any 2000.

Així mateix, l'ermita es troba inclosa en el "Pre-catàleg del Patrimoni Històric-artístic" del Planejament urbanístic vigent de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí (2002). En aquest Pre-catàleg, s'inclouen els béns immobles amb valor històric i arquitectònic de caràcter notable que han de ser objecte de protecció especial.

6.2. Criteris d'intervenció

L'ermita de Torroella de Montgrí es troba en procés d'estudi per a la seva declaració com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) en reconeixement del seu valor històric, arquitectònic i patrimonial en l'àmbit local. Segons estableix la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i d'acord amb la normativa municipal i els criteris generals de protecció del patrimoni arquitectònic local, qualsevol intervenció en l'edifici haurà de seguir els principis següents:

- a) Les actuacions de conservació, restauració, rehabilitació o millora han de garantir la preservació dels valors que han motivat la seva declaració com a BCIL. És admissible l'ús de tècniques i materials contemporanis sempre que siguin compatibles amb els sistemes originals i ajudin a la millor comprensió i adaptació funcional del bé.
- b) Cal garantir la possibilitat de documentació i estudi científic de les característiques arquitectòniques, històriques i constructives de l'ermita, afavorint la seva recerca i divulgació.
- c) S'han de conservar les característiques formals més rellevants: tipologia, ordenació espacial, volumetria i morfologia general de l'edifici, respectant especialment els elements originals o amb valor patrimonial.
- d) No es permeten reconstruccions mimètiques que puguin falsejar la lectura històrica de l'edifici. En cas de reconstrucció parcial, s'hauran d'emprar materials compatibles amb els existents, diferenciant clarament les parts noves per no confondre-les amb l'obra original.
- e) L'eliminació d'elements només es considerarà adequada en aquells casos en què aquests afectin negativament la conservació del conjunt o quan la seva retirada pugui contribuir a una millor comprensió històrica de l'edifici. En tot cas, aquesta actuació requerirà l'assessorament dels tècnics i experts en matèria de patrimoni. Les parts que, eventualment, s'hagin d'eliminar, s'hauran de documentar prèviament.
- f) Es procurarà mantenir l'aspecte original de les façanes i cobertes, evitant la col·locació d'elements visibles —com ara publicitat, conduccions o cables— que en puguin alterar la imatge. Qualsevol nova instal·lació o servei haurà de plantejar-se de manera que no afecti negativament la percepció ni el valor patrimonial del bé.
- g) Les intervencions destinades a millorar l'accessibilitat s'hauran de plantejar de manera que garanteixin la compatibilitat amb la conservació dels valors patrimonials de l'edifici. Es prioritzaran les solucions que minimitzin l'impacte visual i constructiu sobre els elements originals, tot assegurant el compliment de la normativa vigent en matèria d'accessibilitat (Decret 209/2023, de 28 de novembre).

Tipus d'intervenció permesa:

- Consolidació, conservació, rehabilitació i restauració, així com reconstruccions parcials compatibles i justificades tècnicament.

Usos admesos:

- Els que determini el planejament urbanístic municipal, sempre que siguin compatibles amb la conservació del bé.

Criteris específics per a l'ermita:

- S'haurà de conservar la volumetria original del cos principal, així com la composició espacial i estructural.
- Caldrà respectar les façanes i cobertes, mantenint la configuració primigènia dels elements originals conservats.
- En cas de reconstrucció parcial, s'utilitzaran materials compatibles i es delimitarà clarament l'àmbit d'intervenció sense imitar l'aspecte original de manera mimètica.
- Els volums annexos o posteriors podran ser objecte de modificacions més flexibles, sempre que no desvirtuïn la lectura del volum principal.
- S'hauran de preservar in situ els elements de valor com ara l'arc d'entrada, el sòcol de pedra, la cornisa ceràmica, el ràfec de coberta i altres elements singulars com l'escala interior, si escau.
- Totes les actuacions hauran d'estar orientades a facilitar la comprensió històrica i arquitectònica de l'edifici, tot mantenint-ne l'autenticitat.

Requisits tècnics:

- Qualsevol intervenció haurà d'anar acompanyada d'un projecte tècnic justificatiu.
- Caldrà garantir la conservació de l'estructura portant, la formalització arquitectònica, la volumetria i la composició dels murs, utilitzant materials compatibles en textura, color i dimensió.
- Es preservaran els elements escultòrics o singulars i els components d'interès del conjunt.

Supervisió:

- Les actuacions s'hauran de coordinar amb l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, i requeriran autorització municipal prèvia.
- Qualsevol actuació sobre l'immoble haurà de ser prèviament supervisada pels tècnics de patrimoni de l'Ajuntament i comptar amb l'informe corresponent.
- Qualsevol intervenció al subsòl haurà de comptar amb supervisió arqueològica i tècnic competent.

Limitacions mentre no hi hagi normativa específica derivada del planejament:

- No es permetrà l'ampliació ni l'eliminació de volums existents.
- Només es podran autoritzar obres destinades a la consolidació, conservació, restauració, rehabilitació i, si escau, reconstrucció parcial compatible amb els valors del bé.

Criteris específics per als béns mobles:

- Qualsevol intervenció sobre retaules, pintures, escultures, mobiliari, objectes litúrgics o decoratius associats a l'ermita haurà de ser prèviament autoritzada i supervisada pels tècnics de patrimoni de l'Ajuntament.
- Les actuacions de conservació, restauració, consolidació o trasllat de béns mobles hauran de comptar amb un informe tècnic justificatiu que determini la metodologia, els materials i els criteris de conservació a aplicar.
- En cap cas no es podrà substituir, eliminar o traslladar cap element de valor patrimonial sense autorització expressa de l'Ajuntament i, si escau, de la Direcció General de Patrimoni Cultural.
- S'haurà de garantir la documentació fotogràfica i descriptiva de tots els béns mobles abans i després de qualsevol actuació, preservant-ne la traçabilitat i assegurant el seu registre dins l'inventari municipal de patrimoni.
- En cas de detectar béns mobles no inventariats però amb possible interès patrimonial, caldrà informar-ne els tècnics de patrimoni per a la seva valoració i protecció.

Criteris específics per a la preservació dels valors etnològics i usos de l'espai:

- Es protegiran les activitats tradicionals i culturals vinculades a l'ermita, atès que formen part dels seus valors immaterials.
- Qualsevol modificació dels usos habituals haurà de ser prèviament autoritzada pels tècnics de patrimoni de l'ajuntament.
- Les actuacions a l'edifici hauran de compatibilitzar la conservació material amb la continuïtat d'aquests usos.

6.3. L'entorn de protecció

D'acord amb el que estableix el punt b de l'apartat de l'article 11 de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, l'expedient de declaració d'un Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) ha d'incloure la delimitació de l'entorn necessari per a la protecció adequada del bé. L'entorn, que pot incloure també el subsol, és constituït per l'espai –edificat o no– que dona suport ambiental al bé i a la modificació del qual pot afectar-ne els valors, la contemplació o l'estudi.

Tot i que aquesta exigència no és obligatòria per als Béns culturals d'Interès Local (BCIL), en aquesta declaració s'adopta aquest mateix criteri com a bona pràctica de gestió i conservació. La delimitació de l'entorn permet considerar les interaccions del bé immoble amb cadascun dels elements urbans o naturals del seu entorn, i la relació que amb ells estableix. És, doncs, una qüestió essencial del règim de protecció del bé, ja que determina el valor patrimonial pel seu paisatge, topografia, accessibilitat i l'espai visual que l'envolta.

En el cas de l'ermita de Santa Caterina, situada al bell mig del Parc Natural del Montgrí, a la vall Petita de Santa Caterina, l'entorn adquireix una rellevància estructural, ja que forma part intrínseca de la seva identitat, així com de la seva funció històrica i alhora percepció contemporània.

L'objectiu d'aquest expedient de declaració, doncs, és la d'establir un seguit de criteris patrimonials, d'acord amb l'article 11 de la Llei, que permetin conceptualitzar i assegurar aquesta delimitació de l'entorn de protecció, comprnent a una lectura interpretativa i funcional del paisatge on s'inscriu l'ermita i que permetin assegurar la seva integritat visual i simbòlica.

Aquests criteris són els següents:

- El respecte de les visuals predominants de l'entorn visual de l'ermita, entenent la seva contemplació com una fita paisatgística consubstancial del bé immoble.
- Protecció de l'accés històric a l'ermita, especialment pel caràcter tradicional d'aquests i com a espai immediat de recepció al bé.
- Preservació del relleu natural i la cobertura vegetal associada al paisatge cultural on s'inscriu.
- Manteniment de les relacions espacials històriques entre el bé i altres elements del territori, com capelles, fonts, camins ramaders o espais cerimonials.
- Prevenció d'intervencions constructives o infraestructurals que puguin alterar les condicions ambientals, visuals o d'ús tradicional de l'entorn.

La Llei 9/1993 del patrimoni cultural català preveu igualment que l'entorn pot incloure el subsol, quan aquest tingui valors arqueològics i històrics associats al bé principal.

6.4. Normativa

Els Béns culturals d'Interès Local (BCIL) constitueixen una figura de protecció del patrimoni cultural català establerta dins la Llei del Patrimoni Cultural Català 9/1993, de 30 de setembre. La seva declaració, el procediment administratiu, els efectes jurídics i les obligacions tant per als ens locals com per al propietari es regulen específicament en diferents articles del Capítol II del cos legal esmentat.

Segons la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, gaudeixen de la categoria de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) i s'inclouen en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català:

- Els béns immobles declarats expressament com a BCIL a partir de l'entrada en vigor de la Llei, d'acord amb el que disposa l'article 17, mitjançant la tramitació de l'expedient corresponent i l'aprovació per part de l'òrgan competent (ajuntament o consell comarcal).

- Els béns immobles radicats a Catalunya que, en el moment d'entrada en vigor de la Llei 9/1993, ja estaven inclosos en el Catàleg del Patrimoni Cultural i incorporats en plans urbanístics municipals, tal com estableix la Disposició Addicional Primera de la mateixa Llei.

6.4.1. Procediment de la declaració

La figura de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) permet identificar, reconèixer i protegir aquells béns immobles que, tot i presentar un valor cultural, històric, arquitectònic, artístic, social o arqueològic rellevant en l'àmbit local, no assolixen el grau d'excepcionalitat requerit per a la seva declaració com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN). La seva declaració té com a finalitat assegurar-ne la preservació així com la transmissió dins les polítiques de planificació i gestió del patrimoni cultural local. Això permet dotar-los d'un règim jurídic específic de protecció, tal com estableix l'article 39 de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català.

A més, aquesta declaració formalitza la seva inclusió dins el Catàleg del Patrimoni Cultural Català i activa una sèrie d'efectes legals, deures i drets tant per als propietaris com per a les administracions competents.

La declaració BCIL és, per tant, l'instrument legal que confereix la condició de bé catalogat, amb tot el que això comporta en termes de conservació, intervenció i ús.

La catalogació de béns immobles com a Béns Culturals d'Interès Local es realitza mitjançant una declaració formal per part de l'administració local competent. Segons l'article 17 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, *la catalogació de béns immobles s'efectua mitjançant l'ur declaració com a béns culturals d'interès local, essent la competència per fer aquesta declaració de l'ajuntament, en els municipis de més de cinc mil habitants, i al ple del consell comarcal, en els municipis de fins a cinc mil habitants.*

6.4.2. Desenvolupament del procés de declaració

El procés de declaració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) segueix una sèrie de passos administratius establerts, tot i que aquests no es troben definits de manera explícita a la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català. Atès que la normativa no determina el contingut concret de l'informe, es considera oportú, tanmateix, seguir la següents passos i criteris que assegurin la seva coherència i adequació patrimonial:

1. L'expedient administratiu específic, d'acord com estableix l'article 17.2 de la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català, ha de consistir, principalment, en un informe favorable d'un tècnic en patrimoni cultural que permeti sustentar l'elevació de la protecció del bé immoble a Bé Cultural d'Interès Local. A més, caldrà incorporar un informe dels serveis tècnics de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, així com, atesa la seva ubicació, un informe emès pels tècnics del Parc Natural en el qual es troba integrat el bé immoble.
2. La redacció de l'expedient tècnic recull les dades descriptives i històriques del bé immoble que en permetin identificar-lo de forma precisa, alhora que pretén justificar el seu valor patrimonial. La descripció del bé ha de ser precisa i ha d'incloure qüestions com la de les seves característiques formals i tipològiques, materials o cronològiques, així com la dels seus valors (artístic, històrics, etnològics, simbòlics, etc.), que s'al·leguen per justificar-ne la seva catalogació i protecció.
3. La delimitació de l'àmbit de protecció, si escau, incloent-hi els entorn immediats que puguin afectar-ne la percepció o conservació.
4. L'estat de conservació, risc potencial i propostes de mesures de protecció.
5. Justificació tècnica de la seva inclusió en el catàleg municipal com a BCIL.
6. L'informe elaborat haurà d'anar acompanyat d'una documentació complementària, gràfica i bibliogràfica, que ajudin a definir i contextualitzar el bé (planimetries del bé, si és possible –plantes i seccions–; fotografies antigues i actuals; documentació cadastral i urbanística, documentació històrica, etc.).

Un cop elaborat l'expedient amb l'informe tècnic, aquest ha de ser dictaminat i aprovat per l'òrgan competent segons el nombre d'habitants del municipi:

- Els municipis de més de 5.000 habitants, la competència correspon al ple de l'ajuntament.
- Els municipis de menys de 5.000 habitants, la competència recau en el ple del consell comarcal corresponent.

L'acord de la declaració ha de ser adoptat mitjançant resolució expressa del ple i pot anar acompanyat, si escau, de l'aprovació de la modificació puntual del catàleg de béns protegits dins el planejament urbanístic municipal (Pla General o POUM), en cas que el bé no hi estigués inclòs prèviament.

Finalitzat aquest tràmit, i d'acord amb l'article 17.3, l'administració que ha fet la declaració ha de comunicar l'acord al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, per tal que aquest en faci la inscripció en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català, donant-li així efectivitat i reconeixement jurídic a escala nacional.

És important que, d'acord amb l'article 17.4, la declaració de BCIL només pot ser revocada seguint el mateix procediment que per a la declaració, i en tot cas requerirà l'informe favorable previ del Departament de Cultura, la qual cosa assegura l'estabilitat i permanència de la protecció patrimonial.

Finalment, i segons l'article 17.5, en qualsevol procés de catalogació, cal garantir que els jaciments arqueològics declarats espais de protecció arqueològica dins el terme municipal siguin també inclosos dins el catàleg local, ja que formen part del patrimoni immoble que ha de ser reconegut i protegit per la declaració BCIL.

6.4.3. Efectes de la catalogació

La declaració d'un bé com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) té com a conseqüència directe o aplicació immediata la seva inclusió dins el règim jurídic de protecció que estableix la Llei 9/1993 per als béns catalogats, tal com indica expressament l'article 39: *La declaració d'un immoble com a bé cultural d'interès local comporta l'aplicació immediata del règim jurídic que aquesta Llei estableix per als béns catalogats. Qualsevol norma addicional de protecció d'aquests béns s'ha d'establir mitjançant els instruments determinats per la legislació urbanística.*

Això implica, així mateix, que qualsevol intervenció sobre el bé, incloent-hi canvis d'ús, queda supeditada a autorització de l'administració que l'ha declarat (ajuntament o consell comarcal), i aquesta autorització s'atorgarà únicament si hi ha informe favorable del responsable de patrimoni del municipi afectat (article 36.2): *Els canvis d'ús dels béns culturals d'interès local els ha d'autoritzar l'administració que els ha declarat, sigui un ajuntament o un consell comarcal, i estan condicionats a l'informe favorable del responsable de patrimoni del municipi afectat, de manera que l'ús proposat del bé cultural d'interès local sigui compatible amb la seva protecció.*

La Llei prohibeix, en qualsevol cas, la destrucció d'un BCIL (article 25.2). A més, tota normativa de protecció addicional sobre el bé haurà de canalitzar-se mitjançant els instruments previstos per la legislació urbanística, el que permet adaptar la protecció patrimonial al planejament urbanístic vigent (article 39).

Els principals efectes de la catalogació són:

a) Aplicació del règim de protecció dels béns catalogats

L'immoble declarat BCIL passa a ser legalment un bé catalogat, de manera que qualsevol actuació que pugui afectar-lo (reformes, ampliacions, enderrocs, etc.) queda sotmesa a control administratiu i tècnic per part de l'administració declarant.

b) Autorització prèvia per a canvis d'ús

Segons l'article 36.2 de la Llei 9/1993, els canvis d'ús dels béns culturals d'interès local només poden ser autoritzats per l'administració que n'ha fet la declaració (ajuntament o consell comarcal). Aquesta autorització ha de comptar amb un informe favorable del tècnic responsable de patrimoni del municipi afectat, i només pot concedir-se si l'ús proposat és compatible amb la protecció del bé.

c) Inscripció al Catàleg del Patrimoni Cultural Català

Un cop aprovada la declaració, l'administració competent ha de comunicar l'acord al Departament de Cultura, que l'inscriurà al Catàleg del Patrimoni Cultural Català, tal com preveu l'article 17.3. Aquesta inscripció té caràcter declaratiu i registral, i reforça la seguretat jurídica sobre el règim de protecció del bé.

d) Protecció davant d'intervencions urbanístiques

Qualsevol instrument urbanístic, projecte d'obra o planejament que afecti un BCIL ha de respectar la seva condició de bé catalogat i garantir la seva conservació. D'acord amb l'article 39, les normes urbanístiques poden establir mesures de protecció addicionals, però en cap cas poden reduir el nivell de protecció que estableix la Llei.

e) Irrevocabilitat condicionada

La declaració d'un BCIL només pot deixar-se sense efecte seguint el mateix procediment que per declarar-lo, i requerirà informe favorable previ del Departament de Cultura (article 17.4). Això confereix estabilitat i protecció continuada al bé davant de canvis de criteri polític o urbanístic.

f) Protecció dels entorns i del paisatge cultural

Encara que no sempre es defineix explícitament un entorn de protecció com en el cas dels BCIN, en la pràctica, la condició de BCIL pot implicar la necessitat de preservar també l'entorn visual, funcional i paisatgístic immediat del bé, especialment si es determina en l'informe tècnic previ o en les normes urbanístiques.

6.4.4. Obligacions i drets dels ajuntaments respecte dels BCIL

Els ajuntaments (o consells comarcals en el cas de municipis de menys de 5.000 habitants) assumeixen un rol actiu i jurídicament definit respecte als béns d'interès local. Entre les seves responsabilitats, destaquen:

- Competència per declarar un BCIL (article 17.2)
- Responsabilitat d'autoritzar qualsevol canvi d'ús, sempre amb un informe favorable tècnic (article 36.2).
- Comunicació de la declaració al Departament de Cultura per a la inscripció del bé al Catàleg (article 17.3).

- Competència sancionadora, d'acord amb l'article 75.1, pel que fa a les infraccions relacionades amb BCIL: *Pertoca als ajuntaments la competència per a sancionar les infraccions a què es refereix l'article 71.2.b) i c), 71.3.c) i 71.4.b), quant als béns culturals d'interès local, excepte en els municipis de menys de cinc mil habitants, en què aquesta competència pertoca als consells comarcals.*

Totes aquestes obligacions comporten també el dret a controlar, protegir i intervenir en la conservació del patrimoni local per tal de garantir la seva integritat i la seva transmissió a futures generacions.

A més, els ajuntaments tenen també altres deures genèrics que no només afecten als BCIN o els BCIL sinó a el patrimoni cultural català en general. Aquests són, principalment, el de col·laboració amb altres administracions públiques amb la finalitat de vetllar i protegir el patrimoni (articles 3.1 i 3.2), i el de comunicar a la Generalitat de Catalunya les situacions de perillositat o risc per al patrimoni (article 3.3).

6.4.5. Obligacions i drets dels propietaris de BCIL

Els titulars del bé declarat com a BCIL tenen reconeguts una sèrie de drets i obligacions, encara que la Llei 9/1993, de 30 de setembre, no ho expressi detalladament ni de forma directa. No obstant això, es deriven d'allò establert al règim jurídic de béns catalogats i de la normativa complementària aplicable. D'entrada, i en termes generals, els propietaris estan obligats a conservar i mantenir en bon estat el bé declarat, garantint la seva integritat i evitant qualsevol actuació que pugui causar deteriorament, modificació o pèrdua dels valors culturals que motiven la declaració.

Qualsevol intervenció, reforma, o canvi en l'ús del bé que pugui afectar la seva configuració o valors protegits, requereix l'obtenció prèvia de l'autorització expressa de l'administració competent, conforme el règim establert a l'article 36 de la Llei 9/1993. Sempre i quan, aquesta proposta sigui compatible amb la conservació i la protecció del bé cultural.

Tal com regeix l'article 21, *tots els béns integrats del patrimoni cultural català han d'ésser conservat per llurs propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors.* Així, inclosos els declarats Béns Culturals d'Interès Local, estan subjectes a un seguit de deures generals establerts per la mateixa Llei 9/1993, que afecten tant la seva relació amb el bé com amb les administracions públiques.

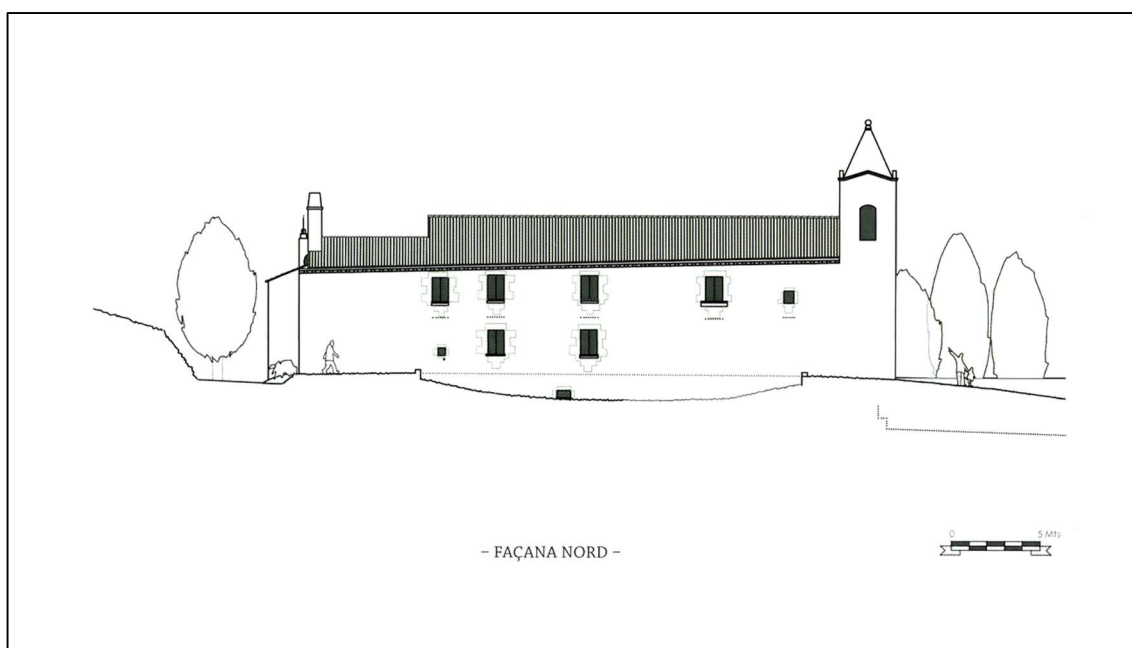
D'acord això, doncs, els propietaris posseïdors de béns del patrimoni cultural tenen el deure de conservar-los adequadament, i han de facilitar informació sobre el seu estat i ús si l'Administració ho sol·licita. A més, han de comunicar amb un mínim de sis mesos d'antelació qualsevol canvi d'ús o cessament

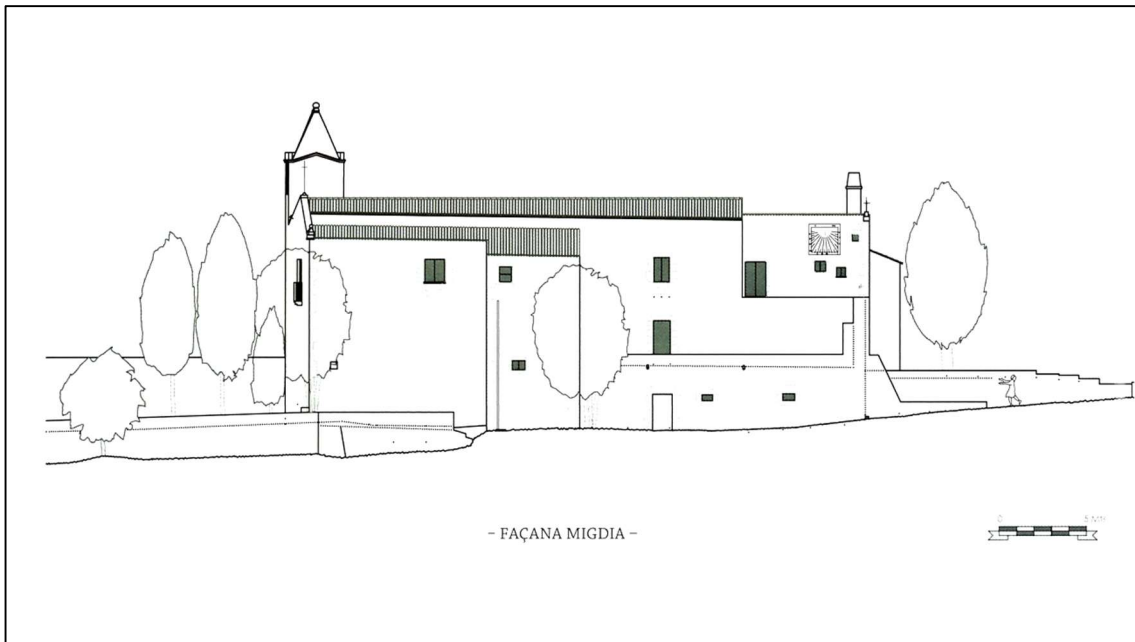
d'activitat del bé, per tal que l'Administració pugui adoptar, si cal, mesures per garantir-ne la preservació. També es preveu que, per via reglamentària, es puguin establir procediments d'esporga o eliminació de béns no protegits (és a dir, no declarats d'interès nacional ni catalogats).

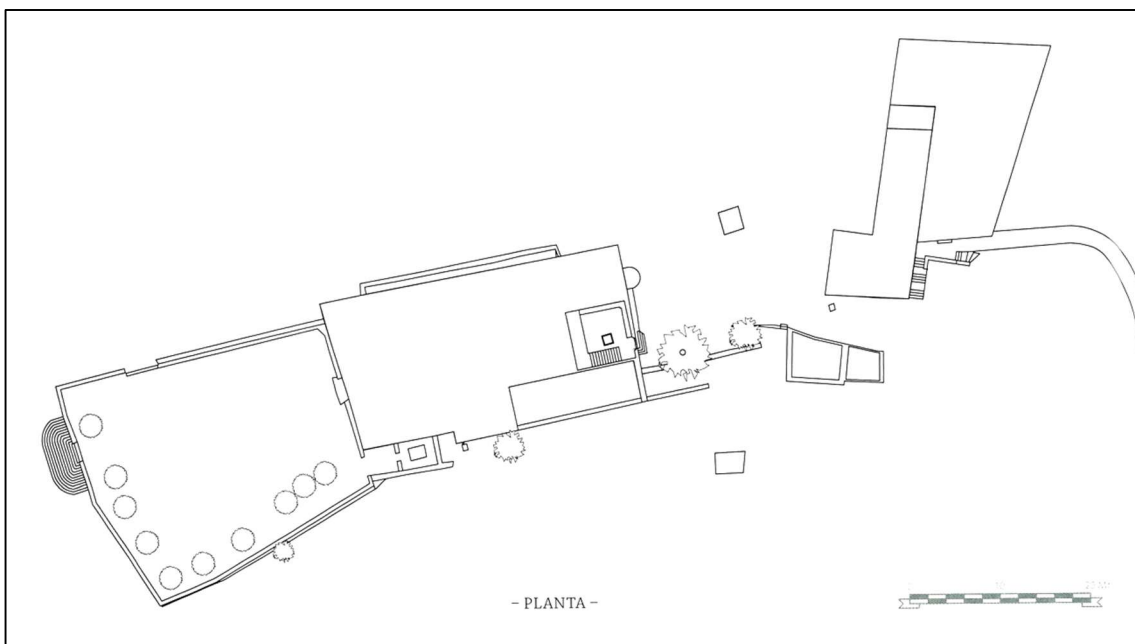
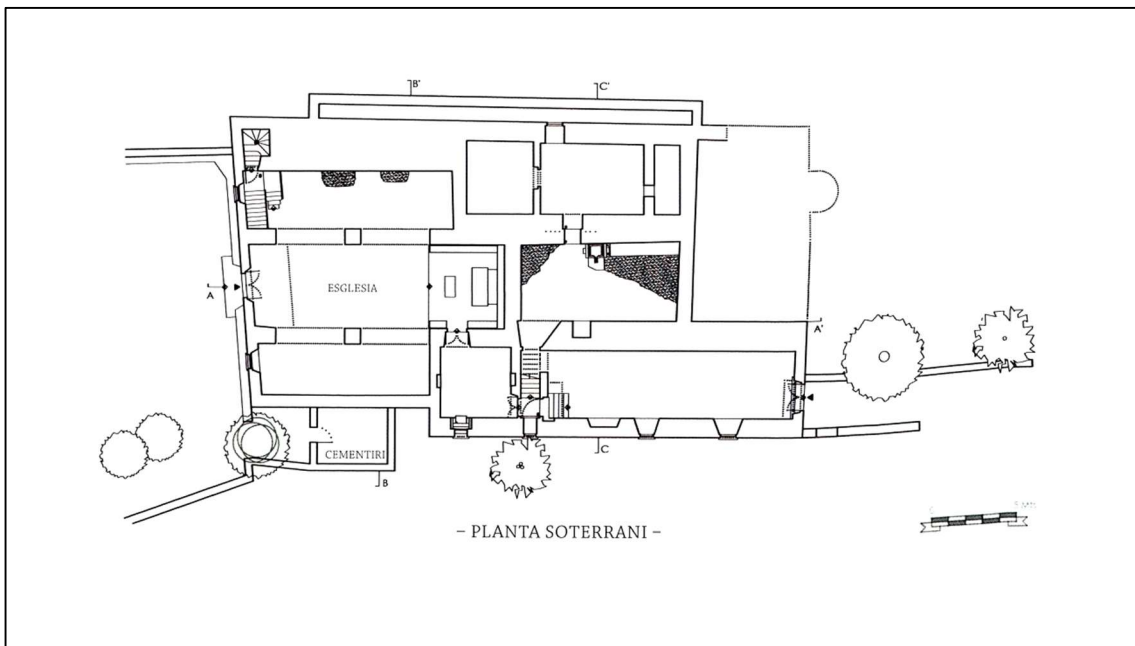
7. Annex

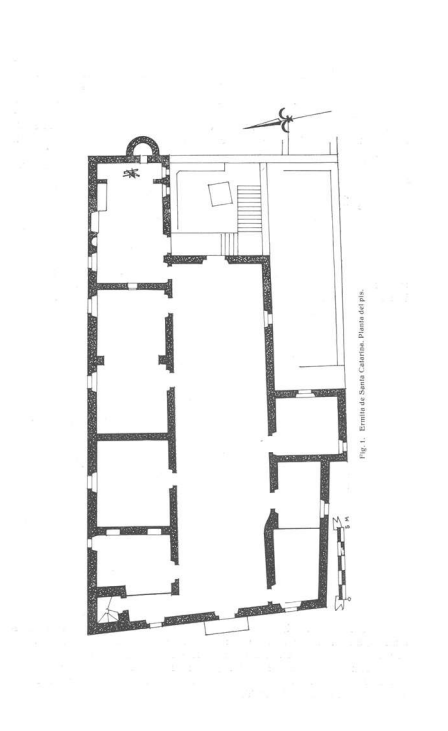
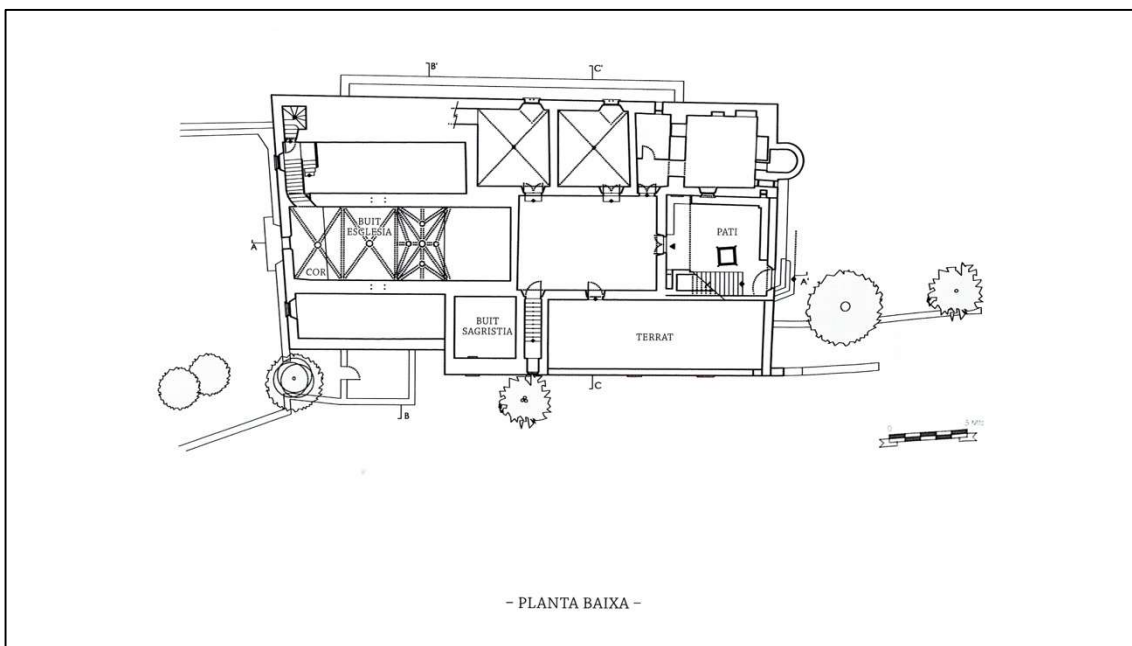
7.1. Documentació planimètrica

Si no s'indica el contrari, la majoria de les següents planimetries i els alçats són extrets de del llibre *L'ermita de Santa Caterina del Montgrí*, Fundació Mascort, 2014 (autors: J. Baca, J. Ponset, T. Martí):

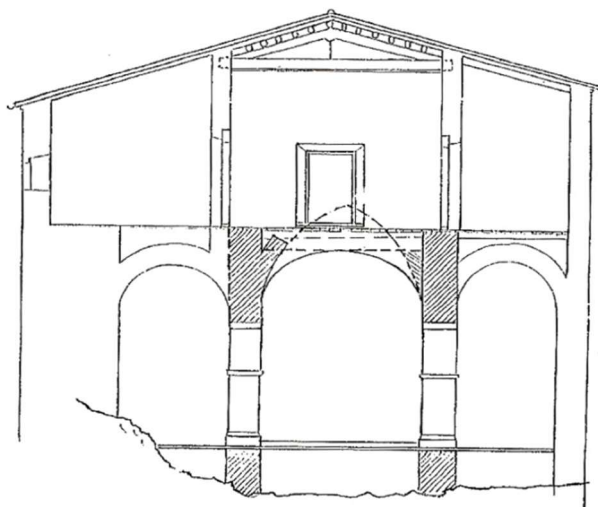

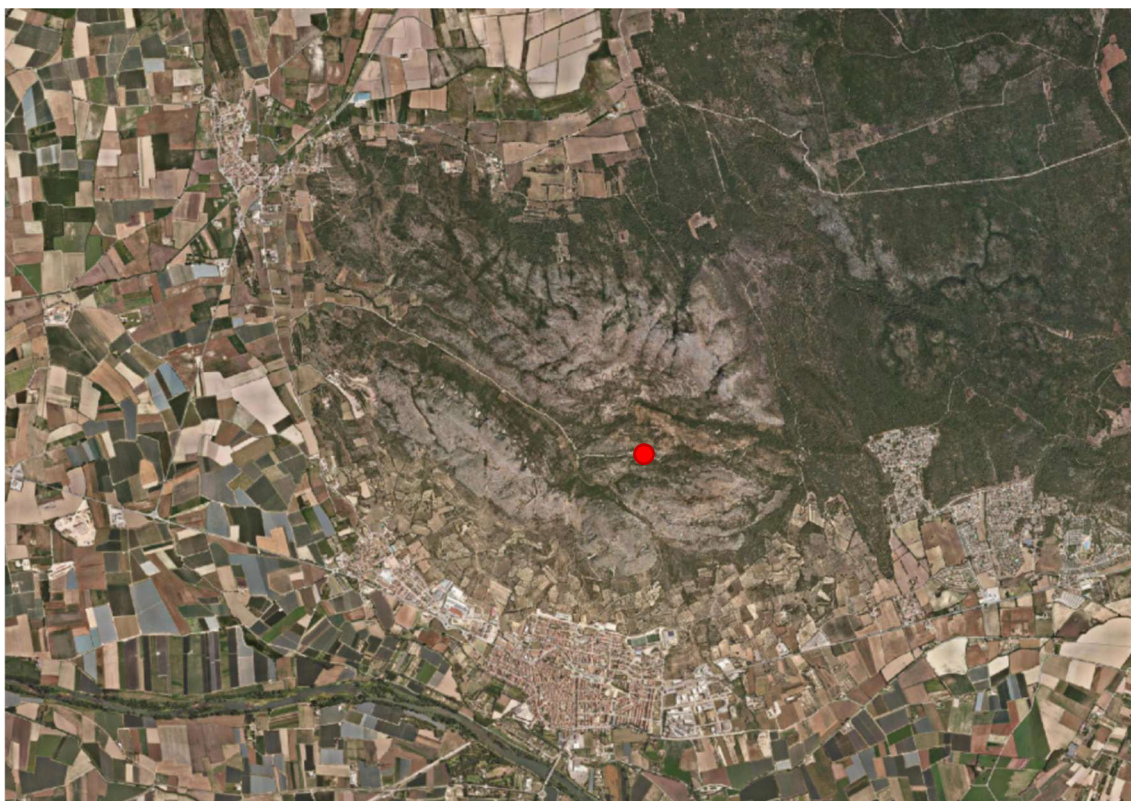

“Ermita de Santa Caterina. Planta del Pis”, fotografia extreta de l'article “Les parets en el paisatge. Santa Caterina”, de Joan Pericòt (1960).

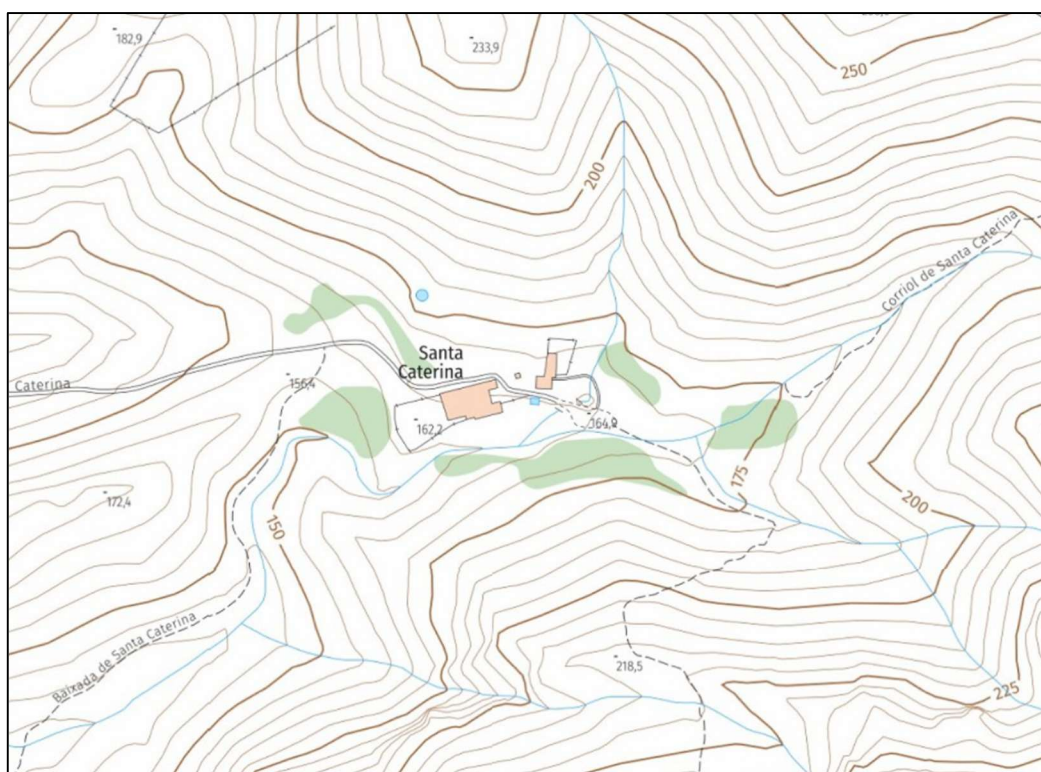
“Disposició del teginat de la volta de canó i del nou campanar”, imatge extreta de l'article “La capella de Santa Caterina i l'obra pictòrica del seu sostre”, de J. Vert i Planas (*Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1997, p. 51-62).

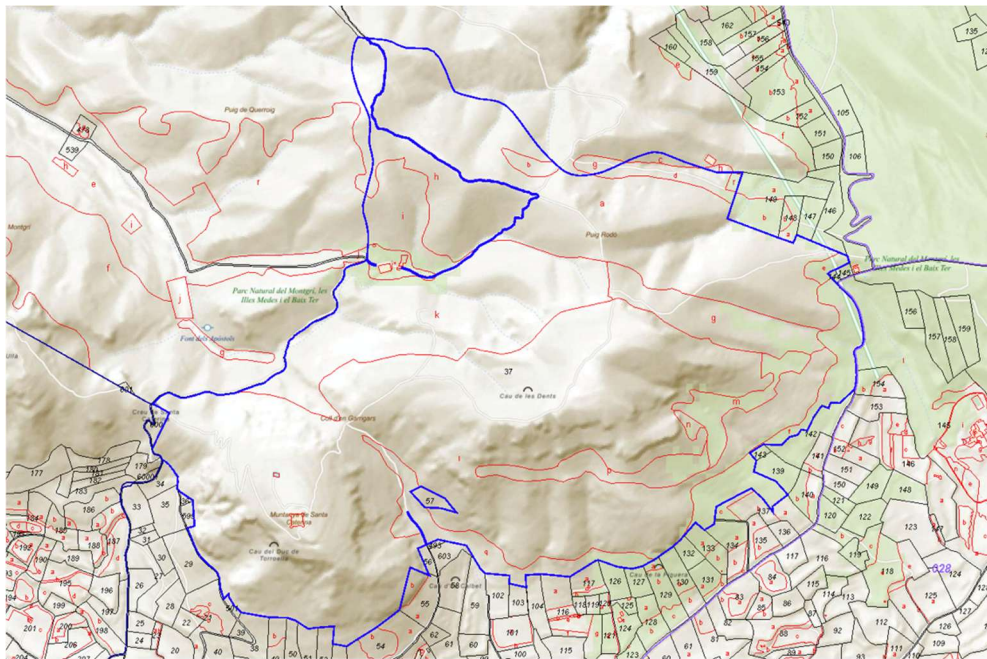
Vista aèria del massís del Montgrí, circumdada pels nuclis de Torroella de Montgrí, Ullà i Bellcaire d'Empordà. Ortofoto territorial (ICGC).

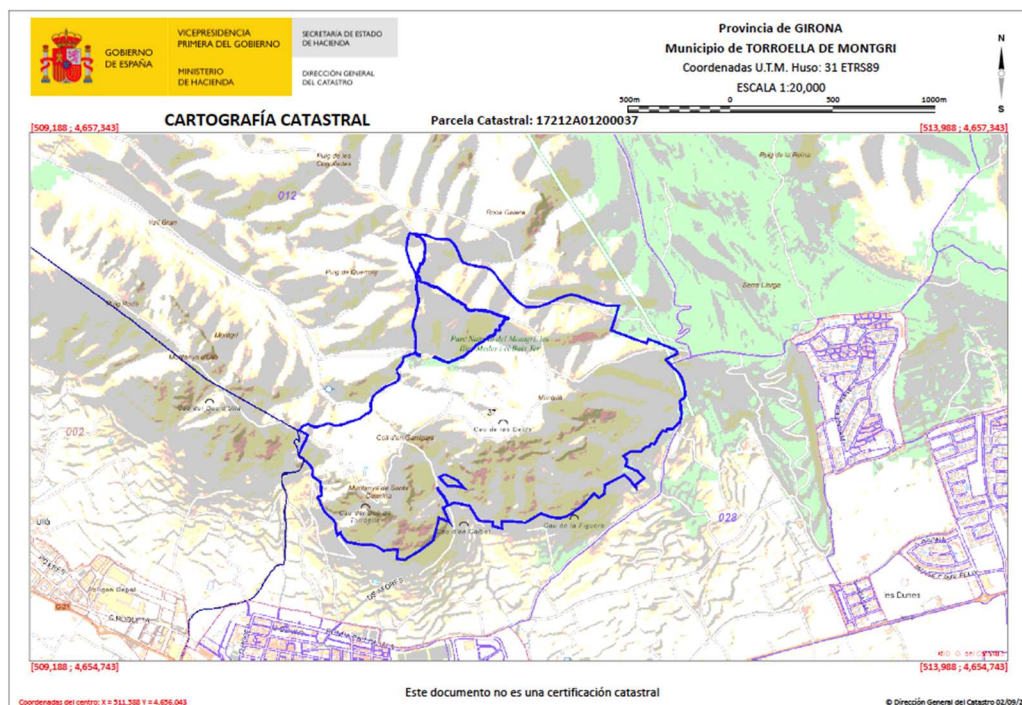
Vista aèria de l'ermita de Santa Caterina. Ortofoto territorial (ICGC).

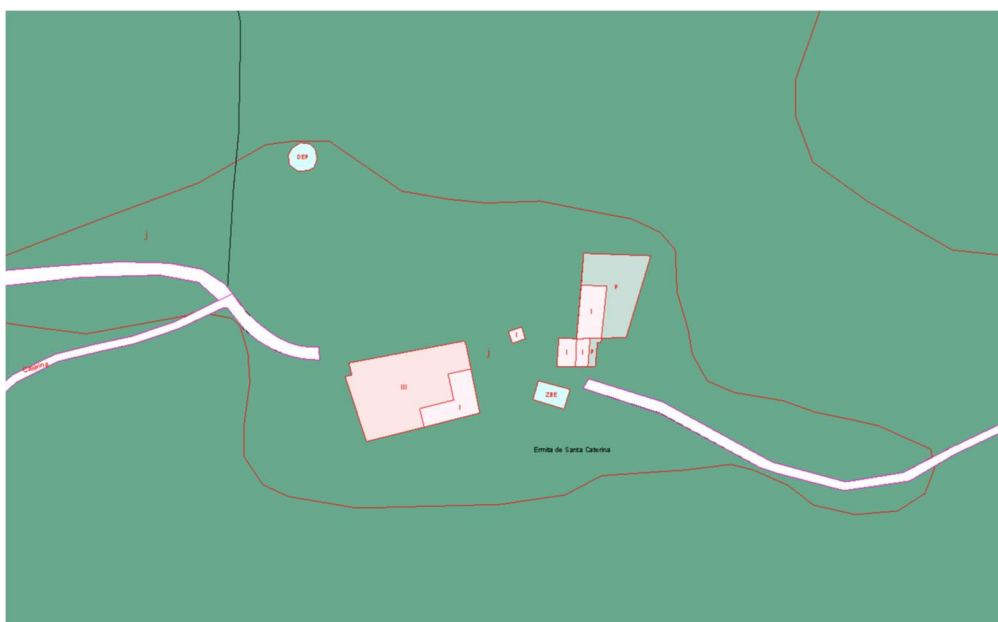
Mapa topogràfic 1:1.000.000 (ICGC).

Cartografia Cadastral de la parcel·la 17212A01200037.

Cartografia Cadastral de la parcel·la 17212A01200037.

Imatge de la parcel·la cadastral 17212A01200037, amb els immobles de l'ermita de Santa Caterina, la capelleta i el cortal de Santa Caterina (17212A012000370001SB).